

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Primož Blazinšek

(De)sekularizacija v Sloveniji?
Sekundarna analiza podatkov raziskav Slovenskega
javnega mnenja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Primož Blazinšek

Mentor: izr. prof. dr. Mitja Hafner-Fink

(De)sekularizacija v Sloveniji?
Sekundarna analiza podatkov raziskav Slovenskega
javnega mnenja

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

(De)sekularizacija v Sloveniji? Sekundarna analiza podatkov raziskav slovenskega javnega mnenja

Diplomsko delo raziskuje (de)sekularizacijo v Sloveniji na osnovi sekundarne analize podatkov raziskav Slovenskega javnega mnenja (SJM) 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 in 2010. Teorija sekularizacije je bila v zadnjih nekaj desetletjih deležna številnih kritik in številni avtorji, kot njej nasprotnemu procesu, govorijo o desekularizaciji oziroma ponovni revitalizaciji religije. Pri raziskovanju sem iskal odgovor na moje raziskovalno vprašanje - Ali podatki odsevajo proces sekularizacije? S pomočjo analize povprečij religioznosti po starostnih skupinah tekom različnih let pridobljenih podatkov sem ugotovil, da podatki nakazujejo proces sekularizacije do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja. V osemdesetih letih je nastopilo obdobje desekularizacije, kjer religioznost zopet narašča vse do leta 1990, temu pa sledi ponovno upadanje. V drugem delu empiričnega dela sem z regresijsko analizo preverjal povezanost religioznosti in starosti v različnih letih ob vključitvi drugih neodvisnih spremenljivk: izobrazba, tip naselja in spol. Ugotovil sem, da za vsa analizirana leta velja, da so bolj religiozni starejši anketiranci z nižjo izobrazbo iz vaških naselij.

Ključne besede: sekularizacija, desekularizacija, religioznost, starostne skupine.

(De)secularization in Slovenia? Secondary data analysis of Slovenian public opinion survey

This dissertation explores (de)secularization in Slovenia on the basis of secondary data analysis research of the Slovenian public opinion surveys conducted in 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 and 2010. The theory of secularization has been criticized in past few decades and many authors are talking about desecularization and revitalization of religion as an opposite process. During the research I was searching the answer to my research question – Does the data reflect the process of secularization? The analysis of average religiosity by age groups in different years of collected data showed that we can talk about secularization in Slovenia until the beginning of the eighties. After that era of desecularization came, where religious belief was growing until 1990 and declining after. In the second part of empirical work, I checked the regression relationship of religiosity and age in different years at the inclusion of other independent variables: education, type of settlement and gender. For all analyzed years I can conclude that older respondents with lower education who live in rural settlements are more religious.

Keywords: secularization, desecularization, religiosity, age groups.

KAZALO

1	UVOD.....	6
2	SEKULARIZACIJA.....	8
2.1	Opredelitev pojma sekularizacija.....	9
2.2	Sekularizirane družbe	10
2.2.1	Diferenciacija in avtonomizacija družbenih sfer	11
2.2.2	Avtonomni posameznik.....	12
2.3	Generacije	12
2.3.1	Kulturne generacije.....	13
3	DESEKULARIZACIJA	15
4	RELIGIJSKE SPREMEMBE V SLOVENIJI.....	17
4.1	Odnos države do cerkve/religije	17
4.2	Religijska dinamika	19
4.3	(Ne)verovanje v Boga in sociodemografske spremenljivke	19
4.4	Religioznost in njeno merjenje	21
5	(DE)SEKULARIZACIJA V PODATKIH RAZISKAV SJM – EMPIRIČNA ANALIZA	24
5.1	Opredelitev raziskovalnega vprašanja	24
5.2	Metode in podatki	25
5.2.1	Podatki in spremenljivke	25
5.2.2	Predstavitev vzorca.....	27
5.2.3	Raziskovalna metodologija.....	32
5.3	Rezultati	33
5.3.1	Makro analiza	33
5.3.2	Mikro analiza.....	37
5.3.2.1	Merjenje vpliva izobrazbe.....	38
5.3.2.2	Merjenje vpliva tipa naselja	40
5.3.2.3	Merjenje vpliva spola	42
5.4	Povzetek ugotovitev empiričnega dela	45
6	ZAKLJUČEK.....	46
7	LITERATURA	48
	PRILOGE	51

KAZALO SLIK

Slika 5.1: Model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba	24
Slika 5.2: Model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja	25
Slika 5.3: Model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol	25

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Povprečja religioznosti v različnih letih	34
Tabela 5.2: Religioznost glede na starostne skupine in podatke različnih let	35
Tabela 5.3: Pregled statističnih značilnosti regresijskih modelov: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba	38
Tabela 5.4: Pregled regresijskih koeficientov za model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba	39
Tabela 5.5: Pregled statističnih značilnosti regresijskih modelov: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja	40
Tabela 5.6: Pregled regresijskih koeficientov za model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja	41
Tabela 5.7: Pregled statističnih značilnosti regresijskih modelov: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol	42
Tabela 5.8: Pregled regresijskih koeficientov za modele: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol	43
Tabela 5.9: Povzetek glavnih ugotovitev	44

KAZALO GRAFOV

Graf 5.1: Starost po različnih letih merjenja (v %).....	29
Graf 5.2: Izobrazba po različnih letih merjenja (v %).....	30
Graf 5.3: Tip naselja po različnih letih merjenja (v %).....	30
Graf 5.4: Spol po različnih letih merjenja (v %)	31
Graf 5.5: Delež religioznosti po različnih letih merjenja (v %)	31
Graf 5.6: Grafični prikaz povprečij religioznosti v različnih letih	34
Graf 5.7: Religioznost glede na starostne kategorije v različnih letih.....	36

1 UVOD

Vloga religije je raznolika. Po eni strani lahko pomeni duhovno pomoč, moralno katarzo, psihično obnovo, ki se dosega preko kulta in molitve. Lahko pa je le navada, celo družbena kurtoazija in konformizem.

Religija kot možna moralna in psihična obnova je eden od možnih odgovorov na družbeno krizo (vsaj za nekolišen, precej številčen del ljudi). Kot ugotavlja Parrinder (Parrinder v Žagar 2007, 21), je ravno religija tista, ki je bila in je še vedno prisotna v skoraj vseh kulturah, zaradi česar jo je možno obravnavati kot kulturno univerzalijo. Kljub njeni družbeni prisotnosti pa bi bilo zmotno zaključiti, da jo sprejmejo vsi posamezniki (prav tam, 21).

V zadnjem času smo priča spremembam v sodobni družbi, ki kot pravi Žagar »se odražajo kot vse večja soodvisnost globaliziranega sveta« (Žagar 2007, 6), obenem pa se poudarja individualnost, družbeno povezovanje, skupnost. Spremembe so velike posebej za države v tranziciji, to je na prehodu iz avtoritarnih v demokratične sisteme. Spremembe se kažejo tudi v oblikah izražanja osebne religioznosti in družbenem položaju cerkve.

Posledica razkroja socializma in zaton komunizma konec 80-ih in začetek 90-ih let prejšnjega stoletja je bilo tranzicijsko obdobje, ki je s sabo prineslo bolj demokratične ureditve, kar je za posameznika med drugim pomenilo tudi pravico do izbire lastne vere in veroizpovedi (Bizjak v Žagar 2007, 7). Spremembe v tranzicijskem obdobju pa niso pomenile, da je religija oziroma cerkev premagala socializem. Cerkev je bila namreč postavljena v novo okolje in tako soočena z novimi napotki in obveznostmi za njeno funkcioniranje (Žagar 2007, 8).

Posledice sekularizacije za cerkev niso bile samo negativne, saj so na eni strani pomenile osvoboditev države, njenih sfer in v končni fazi tudi posameznika od navezanosti na tradicionalno religijo in cerkev, na drugi strani pa je sekularizacija ustvarila prostor, kjer lahko posameznik svobodno izbira izmed raznolike ponudbe (Kerševan v Žagar 2007, 37).

Ne moremo pa govoriti samo o procesu sekularizacije, saj teoretiki, kot so Peter L. Berger, Rodney Stark, Roger Finke in drugi, nasprotujejo teoriji sekularizacije. Flere (Flere 1997, 278) meni, da so se približno okoli leta 1980 na področju sekularizacije začele dogajati korenite spremembe. Zmanjševanje vpliva religije in cerkve se ni samo ustavilo, saj kot meni Flere, je možno govoriti celo o »verski prenovi«, »vrnitvi svetega«, desekularizaciji ali celo kontrasekularizaciji (prav tam, 278).

V diplomskem delu sem si zastavil vprašanje ali podatki, zbrani v okviru raziskav Slovensko javno mnenje (SJM), odsevajo proces sekularizacije ali ne? Pri tem sem za analizo uporabil podatke SJM 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 in 2010.

Diplomsko delo sestavljata teoretični in empirični del. Po uvodnem delu v drugem poglavju opredelim pojem in proces sekularizacije. Temu poglavju sledi razlaga desekularizacije kot nasprotnega procesa. V tretjem poglavju sem se osredotočil na religijske spremembe v Sloveniji.

Empirični del sestavljata analizi na makro in mikro nivoju. V makro analizi sem primerjal povprečja religioznosti po starostnih skupinah tekom različnih let pridobljenih podatkov, v mikro analizi pa sem z regresijsko analizo preverjal povezanost religioznosti in starosti v različnih letih ob vključitvi drugih neodvisnih spremenljivk: izobrazba, tip naselja in spol.

2 SEKULARIZACIJA

Vsi glavni družboslovni misleci devetnajstega stoletja – Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Max Weber, Karl Marx in Sigmund Freud – so verjeli, da bo pomen religije postopoma zbledel s pojavom industrijske družbe. Niso pa bili osamljen primer, saj so vsi glavni akterji filozofije, antropologije in psihologije vse od razsvetljenstva naprej domnevali, da so teološke vraže, simbolični bogoslužni obredi in posvečene prakse produkt preteklosti, kateri bodo pozabljeni s pojavom moderne dobe. Smrt religije je bila tema v družboslovni znanosti skozi večino dvajsetega stoletja. Dejansko je bila upoštevana v glavnem modelu, kjer je bila sekularizacija skupaj z birokratizacijo, racionalizacijo in urbanizacijo postavljena kot ključni zgodovinski faktor za preoblikovanje srednjeveških agrarnih družb v moderne industrijske družbe. C. Wright Mills (Wright Mills C. v Norris in Inglehart 2004, 3) meni, da je bil nekoč svet preplavljen s sakralnim, tako v mišljenju, delovanju kot tudi v obliki institucije. Po obdobju reformacije in renesanse se je s širjenjem modernizacije postopoma zrahljala sakralna prevlada.

V zadnjih desetletjih je teorija o počasnem in enakomernem propadu religije doživela ogromno kritik. Teorija sekularizacije se trenutno sooča z največjimi spremembami v njeni dolgi zgodovini (Banchoff 2007, 32). Kritiki kažejo na številne indikatorje, kateri dokazujejo zdravje in vitalnost posamezne religije, od vseprisotne popularnosti obiskovanja cerkva v Združenih državah, do pojava novih religijskih gibanj v zahodni Evropi, rast fundamentalističnih gibanj in verskih strank v muslimanskem svetu in povečanje mednarodnih konfliktov, ki temeljijo na verski pripadnosti. To potrjuje tudi Peter Berger (Berger 1999), ki meni, da je svet danes, z nekaterimi manjšimi izjemami, veliko bolj religiozen kot je bil in na nekaterih mestih še bolj kot kdaj koli.

Ali so bili Comte, Durkheim, Weber in Marx popolnoma zavedeni v svojem prepričanju o upadu pomena religije v industrijskih družbah? Je bil prevladujoč sociološki pogled skozi dvajseto stoletje napačen? Menim, da ne, saj je prezgodaj, da bi teorijo sekularizacije enostavno zavrgli. Roger Finke (Finke v Berger 1999) pravi, da se kritiki teorije sekularizacije vse preveč osredotočajo na anomalije in poudarjanje situacije v Združenih državah, namesto da bi sistematično primerjali dokaze iz široke palete bogatih in revnih družb. Nujno potrebno je preseči raziskave o obiskovanju katoliških in

protestantskih cerkva v Evropi (kjer obisk upada) in Združenih državah (kjer je obisk stabilen), če želimo razumeti trende vitalnosti religij v cerkvah, mošejah, svetiščih, sinagogah in templjih po svetu.

V zahodnih državah se je po mnenju Dolenčeve (Dolenc 2007, 9) na področju religije marsikaj spremenilo. Religija iz posameznikovega življenja ni popolnoma izginila. Prihaja do njenega preoblikovanja in ponovne oživitve, kar vsekakor ni v prid teoriji sekularizacije, s katero se ne strinja mnogo sociologov. Dolenčeva (prav tam, 9) omenja funkcionaliste, ki izhajajo iz Durkheimovega razumevanja vloge religije. Za njih je religija pogoj za družbo in brez nje obstoj družbe ni možen. Namesto o umiku religije je možno govoriti o spremembah njenega obstoja in oblik, na kar je opozoril tudi Kerševan (Kerševan v Dolenc 2007, 9). Luckmann pa za glavni učinek sekularizacije navaja premik religije v samega posameznika (Luckmann v Dolenc 2007, 9).

2.1 Opredelitev pojma sekularizacija

Flere in Kerševan pojav besede sekularizacija postavita v obdobje 17. in 18. stoletja, ko je pomenila odvzem cerkvenih posesti s strani države. Dandanes pa z sekularizacijo opisujemo skupek procesov in posledic modernizacije na področju religije. (Flere in Kerševan v Žagar 2007, 35).

Sama beseda sekularizacija izhaja iz latinske besede *saeculum*, ki lahko pomeni, kot pravita Swatos in Christiano (Swatos in Christiano 1999, 221), obdobje ali tudi svet.

Wilson je sekularizacijo definiriral kot »proces, kjer religiozno mišljenje, praksa in institucije izgubijo družbeno pomembnost« (Wilson v McAllister 1988, 250). Greeley's (Greeley's v McAllister 1988, 250) je podal bolj splošno definicijo, ko pravi, da sekularizacija pomeni manjšo pomembnost religije v določenem času kot je bilo prej.

Kot sopomenka sekularizaciji so se pojavili številni drugi izrazi, ki so želeli ponazarjati in orisati spremembe na področju religije: desakralizacija, laizaija, dekristjanizacija, razcerkvenjenje. Vsi izrazi pa so bili neuspešni pri svoji uveljavitvi, saj niso v celoti zajeli vseh sprememb in posledično bili kot taki neuporabni (Žagar 2007, 35).

Flere in Kerševan sta sekularizacijo razdelila na več procesov (Flere in Kerševan v Dolenc 2007, 10):

- zmanjševanje vpliva religijskih institucij, kjer za primer navajata ločitev države in cerkve;
- zmanjševanje posameznikove navezanosti na cerkvene skupnosti, kar je na primer razvidno v nižji udeležbi in manjšem sodelovanju pri obredih;
- zavračanje oz. nesprejemanje verskih nauk;
- spremembe znotraj cerkva.

Zgornji procesi pa se po mnenju avtorjev dogajajo na naslednjih štirih področjih (prav tam, 11):

- Na ravni strukture družbe, kjer se odvija proces osamosvajanja izpod vpliva religije;
- na ravni odnosov med posamezniki in religioznimi institucijami, kjer posameznik postaja vedno bolj avtonomen;
- na ravni družbene zavesti oz. kulture, kjer posameznik svobodno odloča o svoji religijski identiteti;
- znotraj cerkva in njenih institucij, kjer prihaja do prilagajanja.

2.2 Sekularizirane družbe

Ključni lastnosti sekulariziranih družb sta »diferenciacija in avtonomizacija družbenih sfer moderne družbe« ter »samozavest avtonomnega in svobodnega posameznika«. Za preplet in dopolnjevanje teh dveh lastnosti pa skrbita procesa societalizacije in racionalizacije. (Dolenc 2007, 12).

Proces societalizacije je prehod iz enostavne v bolj kompleksno ter odprto družbo, kjer je religija le ena izmed sfer družbe. Dandanes posameznik, za razliko v tradicionalnih družbah, ni več podrejen verskim skupnostim, ki so imele v predmodernih družbah osrednjo vlogo pri postavljanju pravil obnašanja. Tako je majhno povezano skupnost zamenjalo družbeno okolje, kjer obstaja neskončno možnosti izbire, kamo spadajo tudi religijske (prav tam, 13).

Proces racionalizacije na področju religije je kot bistven del procesa modernizacije obravnaval Weber. Weber je razlikoval med »smotrno racionalnim« in »vrednostno racionalnim« delovanjem. Primer smotrnega delovanja je tehtanje dejanj, kalkuliranje in selekcioniranje glede na posledice, ki se jih doseže z določenim ciljem. Vrednostno delovanje pa je, če so dejanja posledica selekcioniranja glede na določene vrednote. Vendar pa, kot pravi Weber, lahko procesi racionalnega delovanja pripeljejo tudi do konfliktov. Kajti kar je lahko racionalno z vidika ene vrednote, je lahko z vidika druge nasprotno. Pomembno pa je njegovo definiranje odnosov posameznika in racionalnostjo posameznih sfer. Pri tem Weber meni, da je ravno ločenost religijske racionalnosti in racionalnosti ostalih sfer družbe dosežek protestantizma. Z delom Protestantska etiki in duh kapitalizma je dokazal, da je lahko v določenih situacijah ravno religija povod za družbene spremembe (prav tam, 13).

2.2.1 Diferenciacija in avtonomizacija družbenih sfer

Flere in Kerševan (Flere in Kerševan v Dolenc 2007, 14) menita, da je naraščajoča delitev dela bistveno prispevala k nastajanju družbene kompleksnosti. Pri tem gre spomniti na Durkheima in njegovo opredelitev predindustrijskih in industrijskih družb. Če zanj posamezniki v industrijskih družbah delujejo v korist celotne družbe, pa na drugi strani Marx v delitvi dela vidi odtujenost posameznika (prav tam, 14).

Družba ne more biti več dojeta z enega samega dominantnega gledišča. Njeno dinamiko lahko pojasnujemo le z dejstvom, da so funkcionalni sistemi politike, ekonomije, znanosti, prava, izobraževanja, vzgoje, religije, družine itd. postali relativno avtonomni in vzajemno predstavljajo drug za drugega svoje okolje. (Luckmann v Dolenc 2007, 15)

Družbe postajajo čedalje bolj kompleksne in zaradi njihove kompleksnosti na njih ni več možno gledati samo z enega zornega kota. Delitev dela je s sabo prinesla tudi čedalje več družbenih organizacij ter predvsem poklicnih vlog. Religija naj bi bila v postmodernih družbah osrednji steber v družbenem življenju, danes pa ima avtonomni posameznik na videz svobodno izbiro religije. Proces societalizacije naj bi bil tisti, ki je povzročil prehod iz podrejenosti skupnosti v družbeno okolje z možnostjo izbire (prav tam, 15).

2.2.2 Avtonomni posameznik

Flere in Kerševan menita, da naj bi bila »posledica diferenciacije in avtonomizacije družbenih tvorb spremenjen položaj in spremenjena samozavest posameznika« (Flere in Kerševan v Dolenc 2007, 15). Avtorja dodajata, da je posameznik v modernih družbah izpostavljen številnim raznolikim področjem, vlogam in tudi položajem. Opozorita pa, da je posameznikov položaj vedno bolj odvisen od njegovih življenjskih odločitev, njegovih izbir in možnosti vključevanja (prav tam, 16).

Avtorja navajata tudi, da delne in avtonomizirane družbene institucije ter »njihove družbene vloge že zaradi svoje parcialnosti in avtonomnosti posameznikom ne morejo nuditi smisla in identitete v življenju« (prav tam, 16). Hkrati pa dodajata, da se večina posameznikov v večini teh vlog in institucij težko najde kot edinstven in svobodni posameznik. Beg iz te situacije naj bi nudil ravno prosti čas s svojimi aktivnostmi, ter dom in družina kot osrednja prostora. Tako se lahko posameznik uresničuje po svoje in svobodno, saj je umaknjen dometu razdeljenosti siceršnjih vlog (prav tam, 16).

2.3 Generacije

Stopnja sekularizacije se lahko opazuje glede na različne kriterije. Eden od njih je opazovanje religioznosti skozi čas, za kar je potrebno imeti podatke iz preteklih obdobj.

Če na primer opazujemo upad religioznosti skozi čas, lahko s kohortno analizo opazujemo ali je populacija s časom vedno manj religiozna ali pa je generacija skozi čas enako religiozna, le njihovi nasledniki so manj religiozni od njih – »a cohort effect« (Christof 2008, 113).

Kohorta je skupina oseb, katerih lastnost je, da so isti dogodek doživeli istega leta. Kohortna analiza je tehnika opazovanja kategorij oseb z isto lastnostjo v specifičnem časovnem obdobju. Pri kohortah se predpostavlja, da si ljudje, ki so bili rojeni v istem obdobju, delijo skupne vrednote. Generacija je ena izmed možnih kohort (Šircelj 2006, 19). »Ljudje v isti časovni kohorti so edinstven zgodovinski prerez družbe. Doživljajo posebna zaporedja ekonomskih, političnih in kulturnih dogodkov ter obdobj v družbenem razvoju. To pomeni, da so podobno družbeno zaznamovani.« (Ule 2008, 18)

Pojem generacija je v družboslovju prisoten pri različnih socioloških teorijah, vendar se z njegovo razlago ni ukvarjalo veliko avtorjev in zato ne preseneča, da je njegova uporaba zelo različna. Troll razvršča generacije v naslednje okvire:

1. Generacija kot stopnja osebnega razvoja (razlikuje med petimi stopnjami: otroštvo, mladost, zrelost, srednje obdobje, starost);
2. generacija kot rang v rodoslovju oziroma **biološke generacije** (najstarejši član družine je pripadnik prve generacije, njegov potomec je pripadnik druge generacije, ...);
3. generacija kot starostno homogena skupina, starostna kohorta ali **kulturna generacija**;
4. generacija kot določeno zgodovinsko obdobje;
5. generacija kot duh časa (generacija naj bi imela svoj način obnašanja, ki ga dosledno prenaša na novo generacijo) (Troll v Knok 1995, 7).

Za biološke generacije je značilno, da si sledijo ena za drugo v časovnem zaporedju. Po Trollovi razvrstitvi gre za generacije kot rang v rodoslovju (prav tam, 8). Dodaja pa še, da v kolikor imajo posamezniki otroke, potem si običajno tekom enega stoletja sledijo tri ali štiri generacije. Vsekakor se je potrebno zavedati, da se pri nas starost staršev ob rojstvu prvega otroka že nekaj časa zvišuje.

Makarovič pa opozarja, da generacije, kot biološke kategorije, ne moremo uporabiti za pojasnjevalca v vseh primerih. »Pod vplivom zgodovinskega dogajanja so se ljudje različnih starosti pričeli tako razlikovati med seboj, da se v sodobni družbi poleg bioloških generacij pojavijo še posebne, t. i. kulturne generacije« (Makarovič 1983, 44).

2.3.1 Kulturne generacije

Med začetnika sodobne teorije kulturnih generacij se uvršča Goethe. Kasneje pa so teorijo razvili Mentre, Ortega y Gasset ter Karl Mannheim. Goethe je bil prvi, ki je opozoril, da pogled na svet v odraslem življenju definirajo predvsem dogodki tekom posameznikovega odraščanja (prav tam, 44). To pa navaja tudi kot vzrok nastanka podobnosti znotraj in razlike med samimi generacijami.

Predpostavka teorije kulturne generacije je, da generacije med seboj povezujejo doživetja posameznikov v obdobju njihovega odrasčanja in zgodnje odraslosti. To obdobje pa naj bi zajemalo čas adolescence in obdobje zgodnje odraslosti oziroma neke od sedemnajstega do petindvajsetega leta starosti. Mannheim tako meni, da je to obdobje pri posamezniku pomembno za ustvarjanje pogleda na svet, ki se v kasnejših letih njegovega življenja bistveno ne spremeni (Mannheim v Romih 1983, 15).

»Vir razlik med generacijami je v tem, da se v hitro spreminjajoči družbi rodijo generacije, ki imajo različne izkušnje« (prav tam, 11). Posamezno generacijo pa ne definirajo samo posamezniki, ki so se rodili v istem obdobju, ampak tudi prostor. Kot pravi Mannheim, enotnost v času in prostoru še nista dovolj, da bi predstavljala aktualizirane generacije, saj je potrebna udeležba »v skupni usodi določene zgodovinske in prostorske enote« (prav tam, 12).

Zavedati se je potrebno, da se takšne generacije razlikujejo od bioloških, saj naj bi šlo bolj za generacije v prenesenem pomenu. Makarovič (Makarovič 1983, 44) meni, da za njih veljajo druge lastnosti, kot za generacije v prvotnem pomenu. Pri tem pa poudarja, da čim hitrejše družbene spremembe s sabo prinašajo močnejše ustvarjanje razlik med ljudmi, ki imajo posledično različne vrednote, nazore in cilje. To pa je tudi vzrok za generacijski prepad ter tudi konflikte med njimi (prav tam, 45).

V življenju naj bi generacija imela dve glavni nalogi. »Najprej mora od prejšnjih generacij sprejeti ideje, vrednote, institucije, hkrati pa mora uresničiti tudi lastne ideje, ki so inherentne vsaki generaciji« (Romih 1983, 11). Če se mlajša generacija ne more poistovetiti z generacijo svojih staršev in kadar pride do razhajanj med predstavljenimi in resničnimi ideali, potem lahko pride do spopada generacij (prav tam, 11).

3 DESEKULARIZACIJA

David Martin (Martin v Stark 1999, 254) je bil prvi sodobni sociolog, ki je leta 1965 dokončno zavrnil tezo sekularizacije in celo predlagal, da se koncept sekularizacije odstrani iz družboslovnega znanstvenega diskurza, saj je po njegovem mnenju služil precej bolj ideološki in polemični funkciji kot teoretični.

Flere (Flere 1997, 278) meni, da so se približno okoli leta 1980 na področju sekularizacije začele dogajati korenite spremembe. Vpliv religije in cerkve pa se ni ustavil, ravno nasprotno, govoriti je možno o desekularizaciji. Pričeli so se procesi, ki so bili v nasprotju z dotedanjimi, saj se je poleg zasebne v tem obdobju okrepila tudi tradicionalna religioznost. To pa se po mnenju Flereta kaže v okrepitvi tako fundamentalističnih kot tudi islamističnih struj protestantizma ter integrističnih sil v katolicizmu. Pomen religije se v vsakodnevnem življenju krepi (prav tam, 278).

Flere in Kerševan sta podala štiri procese, ki kažejo na desekularizacijo oz. revitalizacijo religije v sodobnih družbah:

- vztrajanje ljudske religioznosti,
- zviševanje religioznosti v 80-ih letih 20. stoletja,
- pojav nove religioznosti in novih religijskih gibanj ter
- nova politizacija religije (Flere in Kerševan v Dolenc 2007, 17).

Vztrajnost ljudske religioznosti se lahko pojasni tudi z njeno zgodovino. V tem primeru gre za pojava ljudskih verovanj in pobožnosti. Prvi pojav je značilen za tradicionalna, vaška okolja kjer imajo velik vpliv predkrščanske vsebine in oblike. Pri ljudski pobožnosti pa gre bolj za približevanje religije in njenih potreb posamezniku. To so razna romanja, procesije in druga slavljenja. Pri tem pa je potrebno poudariti, da za ljudsko religioznostjo ne stojijo cerkve ali religijske skupnosti (prav tam, 17).

Flere in Kerševan (prav tam, 18) v 80-ih letih prejšnjega stoletja opazata naraščanje religioznosti, še posebej če se primerja s 60-imi in 70-imi leti. Pri tem pa izpostavljata, da so nekatera verovanja in religiozne prakse precej vztrajne.

Nova religijska gibanja so se pričela pojavljati v 60-ih letih 20. stoletja, predvsem v zahodnih družbah, najprej v Združenih državah ter za tem še v Evropi. Prisotna so bila predvsem med srednjim družbenim slojem prebivalstva, zlasti med mladimi (prav tam, 18).

Pri novi politizaciji oz. socializaciji religije gre pravzaprav za diskusijo o vprašanju sekularizacije oz. osvobajanju različnih področij družbe iz religijskih primežev (prav tam, 19).

Prihaja tudi do pojava nasprotovanj sekularizacijski tezi kot izginjanju socialnih funkcij religije. Sem spadata pojav civilne religije in pojav fundamentalističnih gibanj. Pri tem je nosilec civilne religije institucija. Fundamentalistična gibanja se, v primerjavi s civilno religijo, pojavljajo znotraj tradicionalnih cerkvenih religij (prav tam, 19).

Na tem mestu se je smiselno vprašati, zakaj je do desekularizacije sploh prišlo oz. kaj je vzpodbudilo njen razvoj? Flere (Flere 1997, 279) kot enega izmed vzrokov navaja izčrpanost modernosti. Posameznik si tako mora najti neka druga oporišča, brez česar bi se počutil izkoreninjeno. Med temi se najde tradicionalna opora, kot je družina, lokalna skupnost, narod, ... Kot vzrok navaja tudi ciklično nihanje med religijsko prevlado in prevlado racionalnega ter načina mišljenja utemeljenega z dokazi. Avtor opozarja, da noben od načinov spoznavanja realnosti ni dovolj popoln za zadovoljevanja človeka. Nezadovoljstvo s kulturo pa naj bi se s časoma še povečalo, kar povzroči nihanje med eno in drugo skrajno vrsto gibanj. Tretji vzrok je možno poiskati v začasni ustavitvi procesa sekularizacije, do katerega pride zaradi problemov pri uresničevanju sekularizacije in napredovanju razsvetljenstva, ki je posledica začasne krize v procesu družbene modernizacije. Zadnji vzrok pojava desekularizacije izhaja iz pojava sekularizacije, ki je v nasprotju človekovi naravi in zmožnostim njegovega življenja v družbi (prav tam, 280).

4 RELIGIJSKE SPREMEMBE V SLOVENIJI

Na temo religije je bilo pri nas izvedenih kar nekaj raziskav, vendar kot opozarja Črnič je potrebno biti pri interpretaciji podatkov nadvse pazljiv.

Pri analizi verske slike med slovenskim prebivalstvom je treba upoštevati dejstvo, da podatki o "pripadnosti", ki jih dajejo popisi, ne dajejo vedno popolnoma realne slike o verovanju. Za pripadnike določene vere se lahko pri popisu prebivalstva denimo opredelijo tudi prebivalci, ki so bili vzgojeni v tej veri, a ne verujejo niti v njene najbolj osnovne dogme. (Črnič v Čebular 2009, 27)

Po drugi strani pa pravi, »družboslovne raziskave razkrivajo vse več tistih, ki so na nek način religiozni, a se ne štejejo za pripadnike katere koli religijske skupnosti. V tem smislu govorimo o rasti dveh tipov moderne religioznosti: pripadanja brez verovanja in verovanja brez pripadanja« (prav tam, 28).

Za boljše razumevanje religijskih sprememb je vsekakor pomembno, da pogledamo tudi odnos med državo (politiko) in religijo. V primeru Slovenije gre predvsem za odnos med državo in Rimskokatoliško cerkvijo.

4.1 Odnos države do cerkve/religije

Smrke (Smrke 1996, 67) pravi, da sta v sredini in še bolj intenzivno v drugi polovici 19. stoletja v katoliške monopolne razmere na Slovenskem vstopila dva izziva: liberalno-meščanski in socialistični.

Od konca 19. stoletja vse do II. svetovne vojne se lahko obdobje označi kot čas naraščajoče »latinske« polarizacije: od delitve na »mladoslovence« in »staroslovence« preko »kulturnega boja« do delovanja katoliške akcije na eni in komunistov na drugi strani. V tem obdobju protiklerikalni pol ni bil v enakopravnem položaju napram Rimskokatoliški cerkvi in Slovenski ljudski stranki. Predvsem v letih pred II. svetovno vojno je bilo opaziti bojazen Rimskokatoliške cerkve pred izgubo osrednjega položaja v družbi (Smrke 1996, 68–69).

Kerševan (Kerševan 1994, 406) ugotavlja, da je v obdobju druge polovice 19. in v začetku 20. stoletja cerkveno politična pozicija uspešno povezala nacionalni, socialni in cerkveno – verski interes. Med drugo svetovno vojno pa se je Cerkev v spletu okoliščin in z nerazumno politiko sama postavila (ali pa je dopustila, da je bila potisnjena) tako, da je povzročila ali vsaj povečala razhajanja in nasprotja med ljudmi, med drugim tudi in še posebej med kmečkim prebivalstvom. Tako je manjši del, tudi zaradi tradicionalnega zaupanja, sledil cerkvenemu vodstvu in vztrajal v »boju proti komunizmu« in v kolaboraciji, drugi del pa je do te cerkvene politike stopnjeval zavračanje Cerkev in pogosto tudi krščanske vere nasploh. Tretji, največji del, je vsiljeno izbiro med vero/Cerkvijo in Osvobodilno fronto odklonil kot neustrezno.

V prvih letih po vojni so odnose med Jugoslavijo in Rimskokatoliško cerkvijo določale: splošne ideološke opredelitve Komunistične partije do religije in cerkve; dogajanje med vojno in vloga Rimskokatoliške cerkve v njej ter odnos Rimskokatoliške cerkve do takratne oblasti. Ti trije dejavniki so pripeljali v pojav konfliktnih odnosov med državo in cerkvijo. Rimskokatoliška cerkev se tako na eni strani ni bila pripravljena prostovoljno odreči privilegijem iz preteklosti, na drugi strani pa nova totalitarna oblast Komunistične partije ni želela ohranjati starega stanja (Smrke 1996, 128).

Začetek 60-ih let je začelo prihajati do sprememb med odnosom Vatikana in Jugoslavije. Prišlo je do vzpostavljanja prvih neposrednih stikov in ponovne vzpostavitve diplomatskih odnosov med Vatikanom in Jugoslavijo. V tem obdobju je prihajalo do kompromisov na obeh straneh. V bistvenih potezah je trajalo do sprememb v politični ureditvi, opaziti pa je moč tudi določene spremembe od sredine 80-ih let dalje. Čeprav to obdobje niso zaznamovali konfliktni odnosi, so bile omejitve, ki jih je Rimskokatoliški cerkvi nalagala zakonodaja socialistične države in po drugi strani njene predstave o obsegu njenega »poslanstva«, vir prikritih in občasno odkritih napetosti. Kerševan mirnejše odnose med Rimskokatoliško cerkvijo in državo razlaga z večjo ločenostjo med njima. Od sredine 80-ih let dalje, ko je že bilo čutiti razpad enopartijskega političnega sistema, se je pričelo razmišljati tudi o novem položaju cerkve (Kerševan v Smrke 1996, 130).

Slovenska politika je znotraj jugoslovanskega območja do religije in cerkve v 80-ih letih napravila nekatere poteze, ki so bile za mnoge nepredstavljive. Poleg tega pa je

precej pobud prišlo tudi s strani civilne družbe. »Ob koncu 80-ih let so nekateri v ozračju splošnega razumevanja med Zvezo komunistov in Rimskokatoliško cerkvijo opazili tudi možnost zadušitve civilne družbe s strani sodelujočih« (Smrke 1996, 172).

V obdobju pred in med osamosvojitvijo Slovenije so bila v ospredju tista religijska dogajanja, ki so bila povezana z razpadom Jugoslavije. Nove politične razmere v Sloveniji so prinesle hkrati tudi vprašanje o preureditvi odnosov med cerkvijo, družbo in državo, pri nas je šlo predvsem za odnos med Rimskokatoliško cerkvijo in državo (Smrke 1996, 171–172).

4.2 Religijska dinamika

Na religijsko dinamiko sta opozorila Marjan Smrke in Samo Uhan (Smrke in Uhan v Lesničar 2003, 57) ter jo razdelila na tri glavna obdobja.

Za obdobje od 1968 do 1978 je bila značilna napredujoča sekularizacija, posledica katere je bila prepolovitev deleža religioznih in podvojitev deleža nereligioznih prebivalcev. Obdobje od 1978 do konca 80-ih je zaznamovala desekularizacija. To je bilo obdobje stopnjevanja družbene krize ter spremembah pri nas, kar se je odražalo v spremembi stališč posameznikov (prav tam, 57).

V obdobju 90-ih glede poglavitnih kategorij ni bistvenih »statističnih« sprememb. Naraščanje religioznosti se konec 90-ih let ustavi (prav tam, 58).

4.3 (Ne)verovanje v Boga in sociodemografske spremenljivke

Če gledamo sloje in religioznost se v 90-ih letih v Sloveniji kaže, da je religioznost povezana predvsem s socialno šibkejšimi sloji, nereligioznost pa z višjimi. Religioznost je bila več desetletij prepoznana kot pojav med delavci, Rimskokatoliška cerkev pa kot simbol identifikacije nižjih družbenih slojev. Povezava med nižjimi družbenimi sloji in religioznostjo so se tekom 90-ih šibile. Za pomembne kazalec zmanjšane povezanosti med pripadnostjo nižjemu sloju in religioznostjo je možno šteti porast izobraženosti posameznikov, povečanje deleža uslužbencev v kategoriji verno-cerkveno doslednih, višjeslojevsko (samo)uvrščanje verno-cerkveno doslednih in ne nazadnje tudi povečanje

deleža prav te kategorije v višjih statusnih in dohodkovnih razredih (Toš v Lesničar 2003, 59).

V analizi vere v Boga v odnosu do spola je bilo v raziskavi Podobe o cerkvi in religiji na Slovenskem v 90-ih ugotovljeno, da je zveza med vero v Boga in spolom značilna. Rezultati analize so pokazali, da je verovanje v Boga izrazitejše med ženskami, katerih 40,1 % veruje v Boga, kot med moškimi (28,5 %). To velja tudi za kategorijo »globoke religioznosti«. Pričakovano se je izkazal tudi vpliv pripadnosti starostnim skupinam, saj se je izkazalo, da se verovanje v Boga s starostjo krepi. Delež tistih, ki izražajo verovanje v Boga med anketiranci od 18 do 29 let je 26,7 %, med starejšimi od 65 let pa kar za dvakrat večji (62,8 %). Med mladimi, ki ne izražajo vere v Boga, je 55,3 % anketirancev, med najstarejšimi pa 32,1 %. Prav tako, kot pri verovanju v Boga, se je izkazalo tudi pri samoopredeljeni »globoki religioznosti«, saj se le ta s starostjo krepi (prav tam, 59).

Pri analiziranju izobrazbe je bila v raziskavi ugotovljena precejšnja in značilna povezava med njo in izražanjem vere v Boga. Dobra polovica (54,6 %) vseh anketirancev z osnovnošolsko izobrazbo veruje v Boga, dobra tretjina (36,6 %) je takšnih med poklicno izobraženimi, slaba četrtina (24,6 %) med srednje izobraženimi in le še slaba petina (19,6 %) med visoko izobraženimi (prav tam, 59).

Raziskovalci so preverjali tudi notranjo religioznost in se pri tem omejili na tri skupine. Na skupino nereligioznih, katerih značilnost je »izpraznjenje religijskih vsebin«, na skupino avtonomno religioznih, kateri prakticirajo individualizirano verovanje ter skupino cerkveno religioznih, katere posamezniki verujejo v skladu z zapovedanim cerkvenim naukom. Pri analiziranju razumevanja Boga kot izraza krščanske religioznosti se je izkazalo, da je kar pri 5 odstotkih tistih, ki so uvrščeni med nereligiozne prisotno verovanje v Boga, ki pa je povezano s pojmovanjem Boga kot neke višje sile. Raziskovalci so ugotovili, da pri Slovencih tudi na splošno bolj izstopa vera v neko višjo duhovno silo, saj se je tako opredelila kar tretjina anketirancev. Tisti posamezniki, ki ne dvomijo o obstoju Boga se tudi sicer uvrščajo v skupino cerkveno religioznih in avtonomno religioznih. Izražanje nevere v Boga se je izkazalo za značilno zgolj za nereligiozne (prav tam, 60).

Zgornji porazdelitvi je podobna tudi porazdelitev, ki je bila dobljena na podlagi vprašanj o Jezusovi naravi. Tako je dvom o obstoju Jezusa izjavila dobra četrtina (28,0 %) anketirancev. Za povezavo z notranjo religioznostjo je bilo ugotovljeno, da je načeloma značilna. Nereligiozni anketiranci v večini dvomijo v Jezusov obstoj, cerkveno religiozni pa ga dojemajo kot božjega sina. Prav tako so raziskovalci ugotovili povezanost med božjo bližino in tipom religioznosti. Blizu Bogu se počutijo predvsem cerkveno religiozni, neopredeljeni pa se uvrščajo med oba ostala tipa (prav tam, 60).

Na podlagi raziskav je možno zaključiti, da je bila sekularizacija v Sloveniji intenzivnejša do začetka 80-ih let prejšnjega stoletja. Po tem se je izražanje religioznosti povečalo in doseglo vrh nekje leta 2000. Podatki za leto 2003 pa kažejo, da se je delež tako imenovanih »obrobni« kristjanov" v primerjavi z letom 2000 zmanjšal (prav tam, 62).

4.4 Religioznost in njeno merjenje

»Pod religioznostjo pojmujeemo stanje, stopnjo, intenziteto, obliko in konfiguracijo sestavin navezanosti človeka oziroma skupnosti na religijo« (Flere in Kerševan v Žagar 2007, 22). Intenzivnost religioznosti naj bi se razlikovala glede na okolje. Te razlike so vidne tako znotraj manjše družbene skupine, še bolj pa se te razlike povečajo, če se naredi primerjava na primer na nacionalni ravni (prav tam, 22).

Empirična sociologija religije ugotavlja precejšnje zgodovinske, prostorske, družbene in druge razlike na področju oblike, stopnje in sestave navezanosti človeka ali same skupnosti na religijo (Žagar 2007). Pri tem pa uporablja merske inštrumente, ki jih predstavljam v nadaljevanju.

Glock in Stark sta, navezujoč se na Fukuyamo, pripravila razlago o 5-dimenzionalni razsežnosti religioznosti:

- Ideološka razsežnost, ki ponazarja stališče do verskega nauka,
- ritualna razsežnost meri udeležbo pri obredju,
- izkustvena razsežnost ugotavlja stopnjo verskega doživetja,
- intelektualna razsežnost predstavlja poznavanje dejstev o veri ter stopnjo verovanja v njihovo nesporno resničnost,

- posledična razsežnost kaže na stopnjo izpeljave verskih določil v vsakdanje življenje (Glock in Stark v Žagar 2007, 23).

Kerševan je izhajal iz predpostavke, da ima pri nas katoliška cerkev dominanten položaj in na podlagi te predpostavke trdi, da so razmerja do nje osnovni kazatelj religioznosti. Postavil je sledečo klasifikacijo odnosa do religije:

1. Cerkveno konformen vernik je tisti, ki zase trdi, da je »prepričan katoliški vernik«;
2. nekonformističen vernik se strinja, da je religiozen, čeprav ne sprejme vsega, kar cerkev uči;
3. neodločen vernik večkrat razmišlja o religijskih vprašanjih in veri, vendar si o tem še ni na jasnem;
4. ravnodušna oseba je popolnoma indiferentna in jo sploh ne zanima religija, zato do tega vprašanja nima svojega stališča;
5. nereligiozen zavrača verski nauk in prakso, vendar ni aktiven nasprotnik religije;
6. nasprotnik religije, ki aktivno zavrača religijo (Kerševan v Žagar 2007, 24).

V Sloveniji potekajo sistematične empirične sociološke raziskave religioznosti prebivalcev in njihovega odnosa do cerkve od sredine šestdesetih let. Po osamosvojitvi leta 1991 pa se je raziskovalcem ponudila priložnost za pridružitve mednarodnima projektoma, ki med drugim preučujeta tudi religijo v sodobnem svetu. Gre za World Values Survey (WVS) ter International Social Survey Programme (ISSP) (Rus in Toš 2005, 175–176). V letu 1997 je sledil projekt Aufbruch, konec devetdesetih pa se je za raziskovanje religioznosti mogoče opreti na Evropsko raziskavo vrednot, EVS 1999. Sistematično raziskovanje religioznosti v Sloveniji lahko razdelimo na obdobje pred in po osamosvojitvi.

V obdobju pred osamosvojitvijo, točneje od leta 1968 do 1990, se lahko za prikaz religioznosti oz. nereligioznosti opremo na številne raziskave v okviru projekta SJM. Kot pravita Rus in Toš, je bila na začetku raziskovanja pripravljena tipologija religioznosti, ki poleg (ne)religioznosti zajema tudi pogostost verskih obredov. Operacionalizacija religioznosti vsebuje dve razsežnosti, dihotomizirano (veren – neveren) ter razsežnost cerkvenosti, ki je izražena s pogostostjo obiskovanja cerkvenih obredov (prav tam, 179).

Po osamosvojitvi se je slovensko religiološko raziskovanje pričelo vključevati v primerjalne programe in hkrati pričelo tudi prevzemati skupne operacionalizacije in koncepte. Raziskava ISSP, Religion 1991, je bila na področju sociologije religije prva tako obsežna empirična raziskava v Sloveniji. Na osnovi raziskave, ki je potekala hkrati še v 18 državah pa je bila izvedena tudi primerjalna analiza (prav tam, 179).

Sledila je pridružitev WVS leta 1992. Rus in Toš menita, da si je slovenska religiologija s pridružitvijo WVS, odprla nove priložnosti za opisovanje in pojasnjevanje pojava (ne)religioznosti, odnosa do cerkve ter vpliva cerkvenih pravil in dogem na vedenje, vrednote in stališča prebivalcev Slovenije (prav tam, 189).

Slovenija je bila v devetdesetih vključena tudi v projekt Aufbruch 1997, pri katerem je sodeloval tudi prof. dr. Niko Toš iz Fakultete za družbene vede. Omenjena raziskava predstavlja celovito operacionalizacijo religijskih vprašanj. Vprašalnik je med drugim vseboval petnajst trditev, ki pokrivajo tri temeljne koncepte: vero v Boga, vero v posmrtno življenje in ortodoksnost. Poleg tega se lahko, kot pravi Toš (Toš v Žagar 2007, 25), z namenom širjenja in možnosti bolj poglobljeno opazovati pojav, uporabljajo številni alternativni kazalci religioznosti, kot so izjava o vernosti, razumevanje Boga, razumevanje Jezusa, občutek božje bližine, povezanost s cerkvijo in verskimi skupnostmi, verska praksa in obiskovanje verskih obredov.

Konec devetdesetih se lahko, za raziskovanje religioznosti med Slovenci, opremo na Evropsko raziskavo vrednost, EVS 1999. Kot pravita Rus in Toš, je možno obsežno število vprašanj iz religijskega izseka raziskave vrednost razvrstiti v sedem skupin: vera kot vrednota, osebna vera, ortodoksnost, cerkvenost oz. verske aktivnosti, iniciacijski in prehodni rituali ter odnos do obredov, razumevanje in sprejemanje vloge cerkve in razumevanje razmerja med cerkvijo in politiko (Rus in Toš 2005, 211). Enako, kot pri ostalih raziskavah v devetdesetih, tudi ta raziskava omogoča opazovanje in primerjanje Slovenije z ostalimi državami, ki so bile vključene v raziskavo.

5 (DE)SEKULARIZACIJA V PODATKIH RAZISKAV SJM – EMPIRIČNA ANALIZA

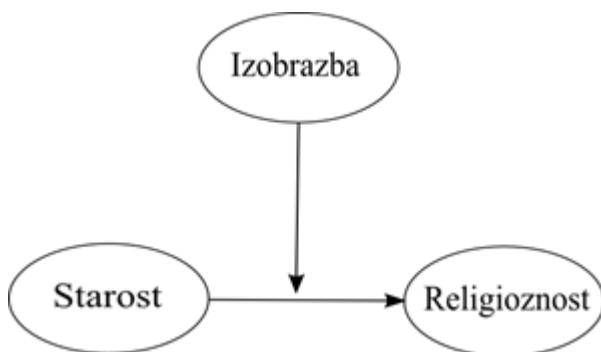
5.1 Opredelitev raziskovalnega vprašanja

Pri izbiri raziskovalnega vprašanja sem izhajal iz teorije sekularizacije, katera je bila v zadnjih nekaj desetletjih deležna številnih kritik. Zanima me kakšno je stanje v Sloveniji, ali lahko govorimo o procesu sekularizacije, ali se soočamo z nasprotnim procesom. Glede na to, da je v okviru raziskav Slovensko javno mnenje zbranih ogromno podatkov in glede na to, da je za boljši vpogled v omenjena procesa potrebno daljše obdobje opazovanja, sem se odločil za sekundarno analizo le teh.

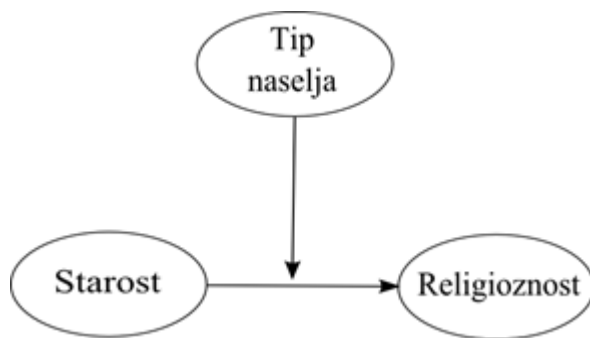
Odgovor na moje raziskovalno vprašanje - **Ali podatki odsevajo proces sekularizacije?** - bom poiskal na osnovi makro in mikro analize. V makro analizi bom primerjal povprečja religioznosti (izjava o vernosti) po starostnih skupinah tekom različnih let pridobljenih podatkov ter analiziral kohorte, v mikro analizi pa bom z regresijsko analizo preverjal povezanost religioznosti in starosti v različnih letih ob vključitvi drugih neodvisnih spremenljivk: izobrazba, tip naselja in spol. Neodvisne spremenljivke so bile izbrane na podlagi prikazanih rezultatov analiz drugih avtorjev, predvsem Toševe raziskave Podobe o cerkvi in religiji na Slovenskem (Toš v Dolenc, 2007).

Spodnji modeli predstavljajo katere pogojne povezanosti sem preverjal v mikro analizi.

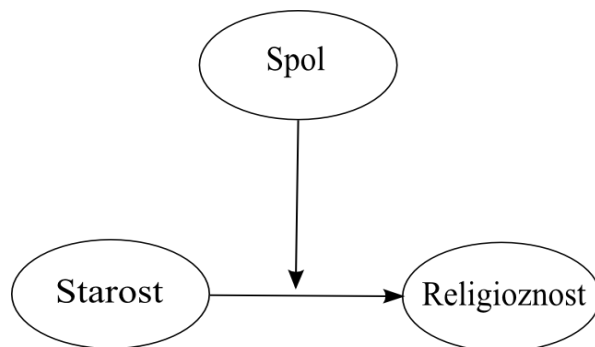
Slika 5.1: Model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba

Slika 5.2: Model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja

Slika 5.3: Model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol

5.2 Metode in podatki

V tem podpoglavju bom predstavil podatke in spremenljivke, ki sem jih uporabil pri analizi diplomskega dela. Sledi predstavitev vzorca in podrobnejši opis raziskovalne metode.

5.2.1 Podatki in spremenljivke

V Sloveniji se že od leta 1968 vsako leto izvaja raziskava Slovensko javno mnenje (SJM), ki jo sistematično izvaja Center za raziskave javnega mnenja in množičnih komunikacij znotraj Fakultete za družbene vede. Ankete se opravijo na reprezentativnem vzorcu polnoletne populacije prebivalstva (Center za raziskovanje javnega mnenja). Projekt je bistvenega pomena za medčasovno analizo in omogoča ponovno oživljanje in vrednotenje preteklih stanj.

Na podlagi ideje skupine raziskovalcev je bil leta 1966 zasnovan projekt SJM. Ustrezal je takratnim potrebam družboslovne stroke ter družbene in politične prakse. Pomemben doprinos tega longitudinalnega projekta je možnost odkrivanja družbenih in političnih sprememb, kot tudi individualnih sprememb. Med pomembne cilje raziskovanja se uvrščajo socialni sistemi, pojavi družbene neenakosti, vloga drugačnemine, vloga spolov, delo, religija in drugi (prav tam).

Posamezna raziskava projekta SJM vključuje nekaj čez 2000 naključno izbranih posameznikov, njeno izvajanje pa temelji na podlagi standardiziranih vprašalnikov. Ravno velikost vzorca in način zbiranja anketirancev pa sta tisti zaradi katerih je možno odgovore posploševati na celotno populacijo (prav tam).

Analiza podatkov mojega diplomskega dela temelji na podatkih raziskav SJM. Za analizo sem uporabil podatke raziskav SJM 1970/71 (Toš in drugi 1971), SJM 1980 (Toš in drugi 1980), SJM 1990 (Toš in drugi 1990), SJM 2000/1 (Toš in drugi 2000) in SJM 2010 (Kurdija in drugi 2011), iz katerih sem v svojo nalogo vključil pet spremenljivk, ki jih predstavljam v nadaljevanju. Za posamezne raziskave sem v nadaljevanju uporabil samo letnice: 1970, 1980, 1990, 2000 ter 2010. Ker so se kategorije odgovorov spremenljivk tekom let nekoliko spreminjale, sem moral zaradi medsebojne primerljivosti rezultatov vse spremenljivke najprej ustrezno preoblikovati (rekodirati). Vse osnovne in preoblikovane spremenljivke so predstavljene v prilogi.

Vprašanje o religioznosti se tekom različnih let raziskav razlikuje. V letih 1970, 1980 ter 1990 se je vprašanje glasilo »Bi nam lahko zaupali ali ste verni (religiozni) ali ne, in ali obiskujete verske obrede ali ne?«, v letu 2000 je bilo zastavljeno vprašanje »Ali bi nam lahko zaupali, če ste verni (religiozni), ali ne?«, leta 2010 pa »Ocenite, koliko ste verni?«. V raziskavi leta 2010 je namesto kategorij uporabljena lestvica od 0 do 10. Spremenljivke sem za vsa leta preoblikoval v vrednosti: nisem veren, ne morem reči ali sem veren ali ne in sem veren. Pri tem moram opozoriti na problem primerljivosti, saj gre za različna vprašanja v različnih časovnih točkah in poleg tega je lestvica za leto 2010 precej drugačna v primerjavi z ostalimi leti. Zavedati se je potrebno, da bi drugačno rekodiranje za leto 2010 imelo za posledico povsem drugačne rezultate. Poleg tega moram izpostaviti, da sem za merjenje religioznosti uporabil samo eno vprašanje v posamezni raziskavi. Vprašanja povezana z religioznostjo so se tekom raziskovalnih let

spreminjala oziroma so bila do devetdesetih let zelo slabo zastopana v posameznih raziskavah.

Starost sem rekodiral na podlagi podatkov o letu rojstva. Pred rekodiranjem sem v podatkih za leto 2010 odstranil vse odgovore anketirancev, ki so bili v času anketiranja mlajši od 18 let. Težavo z rekodiranjem starosti so predstavljali podatki za leto 1970, kjer je leto rojstva kodirano. Na podlagi omenjene težave sem starost rekodiral v pet starostnih razredov (do 24 let, 25–30 let, 31–40 let, 41–50 let, 51 let in več).

Tudi osnovna oblika spremenljivke izobrazba se tekom različnih let razlikuje. Osnovno spremenljivko sem preoblikoval v 4 kategorije (osnovna šola, strokovna šola, srednja šola ter višja in visoka šola).

Spremenljivka tip naselja se tekom raziskav ni spreminjala, zato s preoblikovanjem ni bilo težav. Rekodiranje vseh spremenljivk je podrobno predstavljeno v prilogi.

5.2.2 Predstavitev vzorca

Pri analizi sem uporabil podatke raziskav SJM 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 ter 2010. V nadaljevanju predstavljam osnovne informacije o posamezni raziskavi. Za tem sledi predstavitev spremenljivk starost, izobrazba, tip naselja, spol ter religioznost.

Podatki raziskave SJM 1970/71 so se zbirali od decembra 1970 do januarja 1971 na ozemlju Republike Slovenije. V populacijo so bile vključene osebe starejše od 18 let s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji in izključeni vsi institucionalizirani prebivalci, kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah ter drugi. Vzorec oseb vključenih v raziskavo je bil dobljen s postopkom sistematičnega izbora s slučajnim izhodiščem, ciljna velikost pa je bila 2100 posameznikov. Vzorčni okvir so predstavljale evidence občinskih matičnih služb (Toš in drugi 1971).

Raziskava SJM 1980 je bila izvedena v juliju 1980 na ozemlju Republike Slovenije. V populacijo so bile vključene osebe starejše od 18 let s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji in izključeni vsi institucionalizirani prebivalci, kot so dijaki in študentje v

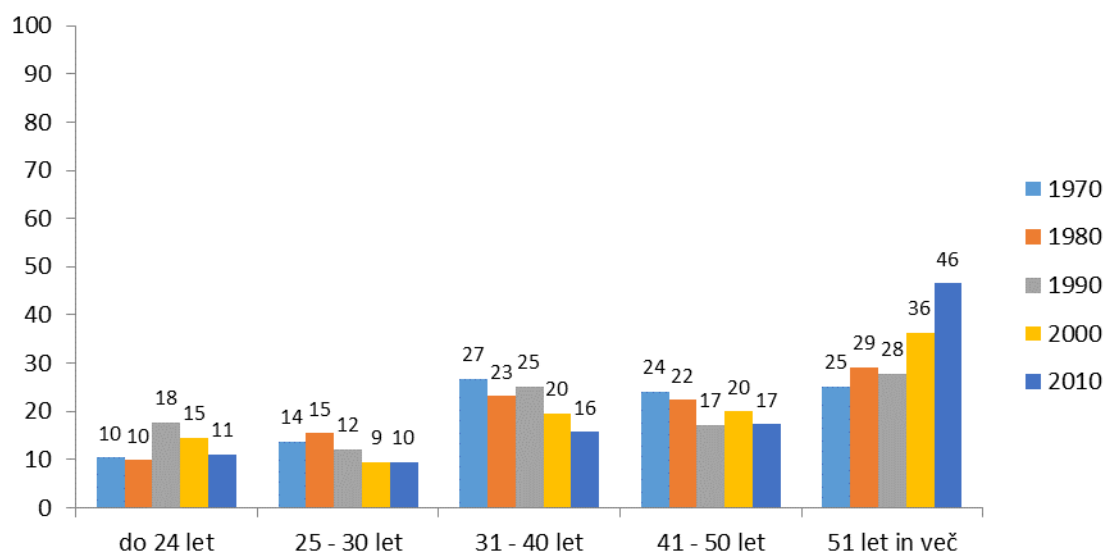
domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah ter drugi.

Vzorec oseb vključenih v raziskavo je bil dobljen s postopkom sistematičnega izbora s slučajnim izhodiščem, ciljna velikost je bila 2100 posameznikov, realizirana pa 2031 enot. Vzorčni okvir so predstavljale evidence občinskih matičnih služb (Toš in drugi 1980). Raziskava SJM 1990 je bila izvedena med decembrom 1989 ter januarjem 1990 na ozemlju Republike Slovenije. V populacijo so bile vključene osebe starejše od 18 let s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji in izključeni vsi institucionalizirani prebivalci, kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah ter drugi. Vzorec oseb vključenih v raziskavo je bil dobljen s postopkom sistematičnega izbora s slučajnim izhodiščem, ciljna velikost pa je bila 2100 posameznikov, realizirana pa 2050 enot. Vzorčni okvir so predstavljale evidence občinskih matičnih služb (Toš in drugi 1990).

Podatki raziskave SJM 2000/1 so se zbirali od novembra do decembra 2000 na ozemlju Republike Slovenije. V populacijo so bile vključene osebe starejše od 18 let s stalnim prebivališčem v Republiki Sloveniji in izključeni vsi institucionalizirani prebivalci, kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah ter drugi. Izbor enot v vzorec je bil izveden iz poimenskega vzorčnega okvira posameznikov. Za vzorčni okvir je bil uporabljen Centralni register prebivalcev Slovenije, pri čemer so uporabili slučajni izbor. Vzorec je bil razpolovljen za dve vzporedni anketi SJM. V tem delu je bilo realiziranih 1097 enot (Toš in drugi 2000).

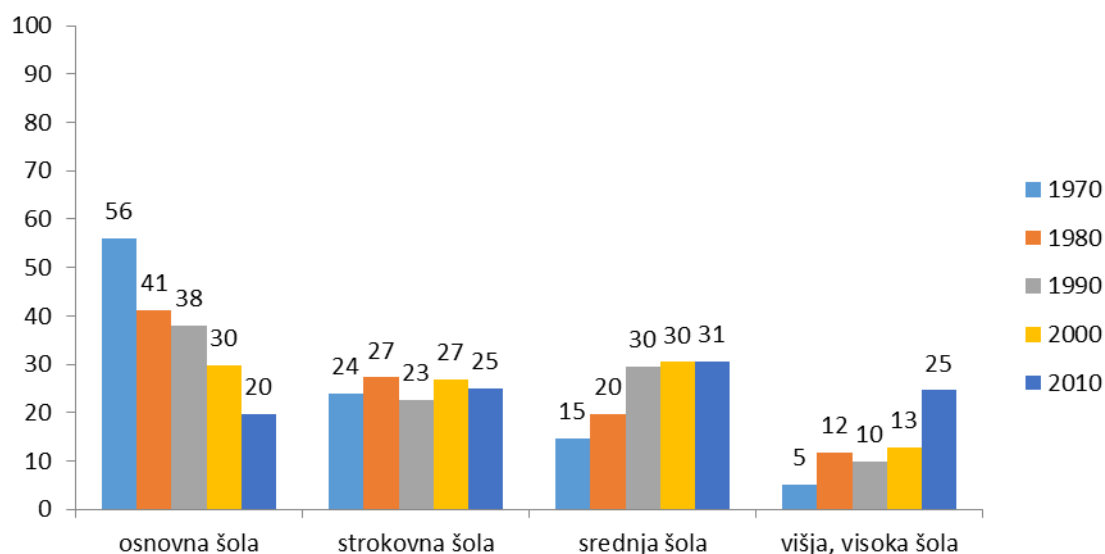
Raziskava SJM 2010 je bila opravljena kot del Evropske družboslovne raziskave 2010 (ESS 2010). Podatki raziskave so se zbirali od oktobra 2010 do januarja 2011 na ozemlju Slovenije. V populacijo so bili vključeni posamezniki starejši od 15 let, živeči v zasebnih gospodinjstvih in izključeni vsi institucionalizirani prebivalci, kot so dijaki in študentje v domovih, osebe na služenju vojaškega roka, osebe na zdravljenju v bolnišnicah ter drugi. Izbor enot v vzorec je bil izveden iz poimenskega vzorčnega okvira posameznikov. Za vzorčni okvir je bil uporabljen Centralni register prebivalcev Slovenije, pri čemer so uporabili slučajni izbor. Vzorec je bil realiziran v obsegu 1403 enot (Kurdija in drugi 2010).

Graf 5.1: Starost po različnih letih merjenja (v %)

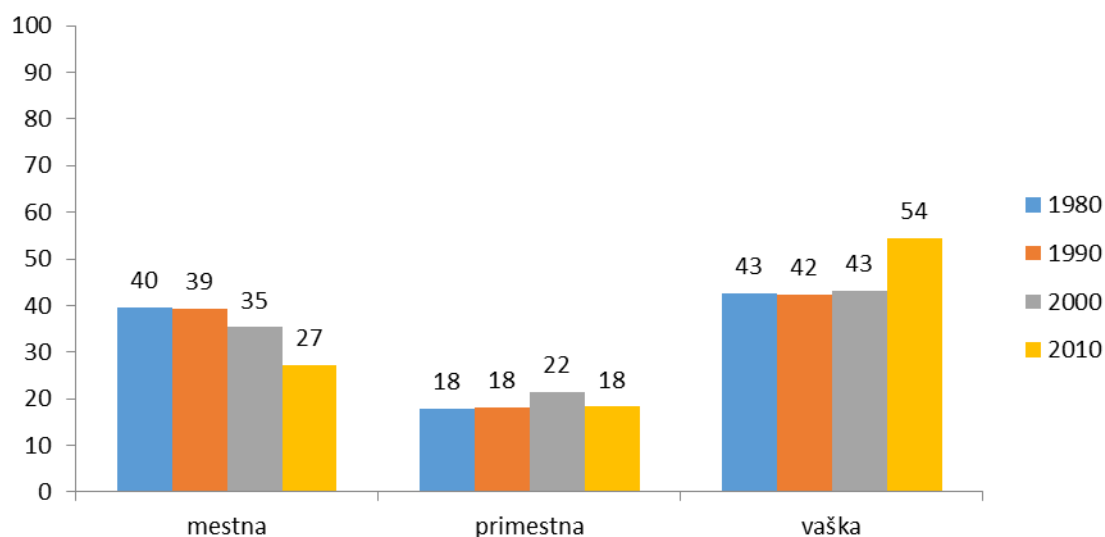
Vzorec v zadnjih treh merjenih letih v največji meri predstavljajo stari 51 let in več, katerih je največ v vzorcu iz leta 2000 in 2010. Delež v tej starostni skupini se od leta 1970 povečuje in je najvišji leta 2010. Povečevanje deleža te starostne skupine lahko povežemo s procesom staranja prebivalstva. V vzorcu iz leta 1970 so v približno enakih deležih zastopane tri starostne kategorije, in sicer 31-40 let, 41-50 let in 51 let in več. Enako velja za vzorec iz leta 1980, kjer sta v približno enakih deležih zastopani starostni skupini 31-40 let in 41-50 let.

Graf 5.2: Izobrazba po različnih letih merjenja (v %)

Največji delež tistih z osnovnošolsko izobrazbo je zastopanih v vzorcu iz leta 1970, v vseh kasnejših vzorcih se delež slednjih zmanjšuje in je bistveno manjši. Tisti s strokovno šolo so v največji meri zastopani v vzorcu iz leta 1980 ter 2000, tisti s srednješolsko izobrazbo pa so v največji meri zastopani v vzorcu iz leta 2010. V vzorcu iz leta 2010 so v največji meri zastopani tudi višje oz. visoko izobraženi, ki sicer v vseh ostalih vzorcih predstavljajo najnižji delež.

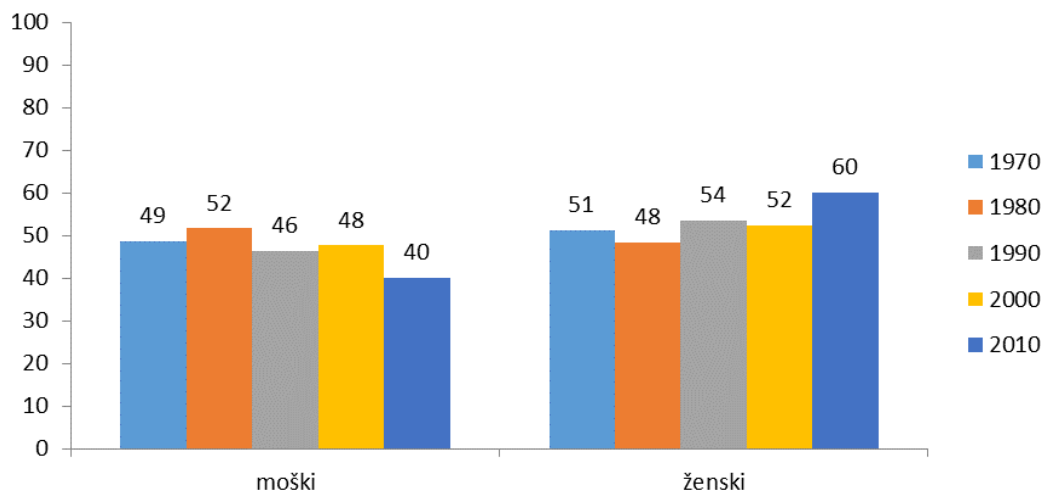
Graf 5.3: Tip naselja po različnih letih merjenja (v %)

Vzorci iz let 1980, 1990 in 2000 so v približno enakih deležih sestavljeni iz mestnih in vaških naselij, medtem ko izstopa vzorec iz leta 2010, ki vključuje dobro polovico tistih

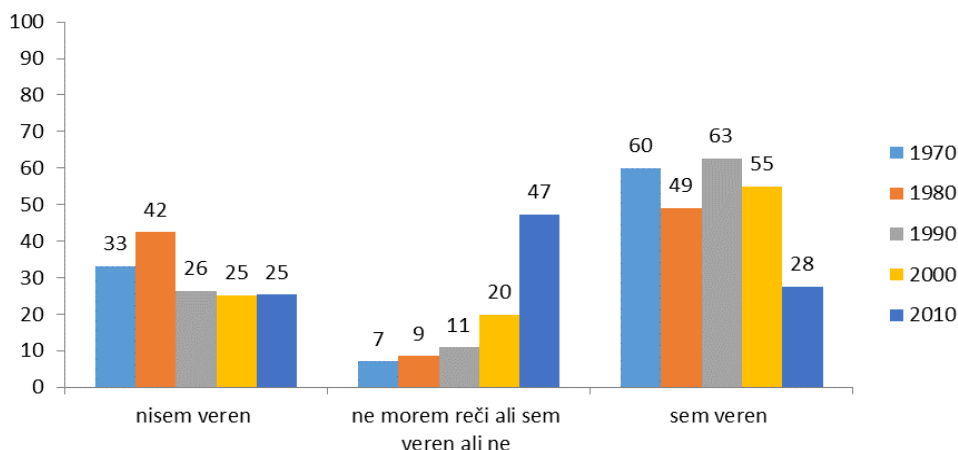
iz vaških naselij, tisti iz mestnih in primestnih naselij pa so zastopani v manjših deležih. Vprašanje o tipu naselja v vzorcu iz leta 1970 ni bilo zastavljeno.

Graf 5.4: Spol po različnih letih merjenja (v %)

V vzorcih vseh merjenih let so tako moški kot ženske zastopani v približno enakih deležih. Moških je največ v vzorcu iz leta 1980, žensk pa v vzorcu iz leta 2010. Pri tem moram opozoriti, da spolna struktura za leto 2010 precej odstopa v primerjavi s podatki ostalih let.

Graf 5.5: Delež religioznosti po različnih letih merjenja (v %)

V večini merjenih letih je v vzorcu več vernik kot nevernih anketirancev. Največji delež vernih je v letih 1990 in 1970, največji delež nevernih v letu 1980, največji delež neodločenih o svoji vernosti pa je v letu 2010. Moram pa opozoriti na problem

primerljivosti, saj se vprašanja v različnih letih med sabo razlikujejo. Izpostaviti gre leto 2010, kjer je lestvica precej drugačna, kot pri ostalih letih. V primeru drugačnega rekodiranja bi bili rezultati drugačni.

5.2.3 Raziskovalna metodologija

Aritmetična sredina je količnik/kvocien med vsoto vrednosti vseh enot v populaciji in številom enot populacije.

$$\mu = \frac{\sum_{i=1}^N x_i}{N}$$

Razliko med dvema aritmetičnima sredinama testiramo s t statistko, razliko med več aritmetičnimi sredinami pa z **F statistiko**.

$$F = (SS_{\text{model}} / df_{\text{model}}) / (SS_{\text{error}} / df_{\text{error}})$$

Osnovna hipoteza (H_0) je, da med aritmetičnimi sredinami ni razlik, alternativna hipoteza (H_1) pa, da med aritmetičnimi sredinami obstajajo razlike. V primeru, da je stopnja značilnosti oz. tveganja F statistike večja od 0,05 sprejmemo osnovno hipotezo, v nasprotnem primeru osnovno hipotezo zavrnilo in sprejmemo alternativno hipotezo.

Multipla regresijska analiza je statistična metoda, s katero analiziramo odnos med odvisno spremenljivko (Y) in eno ali več neodvisnimi spremenljivkami (X). Pri sami analizi najprej postavimo regresijski model ($Y = X\beta + E$), katerega testiramo na določenem vzorcu, to pomeni, da ocenimo parametre regresijskega modela in njegov statistični pomen.

Regresijska funkcija $Y = b_0 + b_1X_1 + b_2X_2 + \dots + b_nX_n + E$ nam kaže, kakšen bi bil vpliv neodvisnih spremenljivk na odvisno spremenljivko, če razen teh vplivov nebi bilo nobenih drugih vplivov. E predstavlja člen napake oz. motnjo, disturbanco.

Koliko je regresijski model prilagojen podatkom, nam pokaže determinacijski koeficient ali kvadrat multiplega koeficienta korelacije R^2 . Ker pa je determinacijski

koeficient odvisen od števila neodvisnih spremenljivk, ga je potrebno popraviti – upoštevamo popravljen R^2 .

Linearen vpliv neodvisne spremenljivke na odvisno testiramo s t statistiko, celotni regresijski model pa na koncu testiramo z F statistiko (koeficient med pojasnjeno in nepojasnjeno varianco). Manjša kot je statistična značilnost oz. tveganje F statistike, boljši je regresijski model.

5.3 Rezultati

5.3.1 Makro analiza

V makro analizi bom primerjal povprečja religioznosti po starostnih skupinah tekom različnih let pridobljenih podatkov (1970, 1980, 1990, 2000 in 2010). Statistično značilnost razlik med povprečji sem preverjal z F statistiko. Na tem mestu moram opozoriti, da sem spremenljivko religioznost obravnaval kot lestvico in domneval, da so odgovori med sabo enakomerno razporejeni.

Poleg primerjave povprečja religioznosti po starostnih skupinah tekom različnih let pridobljenih podatkov, bom analiziral tudi povprečno religioznost po kohortah za podatke v letih 1980, 1990, 2000 in 2010. Leto 1970 bom izpustil, ker so podatki o starosti anketiranca kodirani.

Najprej me je zanimalo, kako se v povprečju odraža religioznost v vseh primerjanih letih. Izkazalo se je, da so bili ljudje v povprečju **najmanj verni oz. neodločeni o tem ali so verni ali ne v letu 2010**, v povprečju **najbolj verni pa so bili v letu 1990**. Od tega leta naprej se povprečna stopnja religioznosti postopno zmanjšuje, tako je religioznost v letu 2010 že nižja od stopnje religioznosti v letu 1980, ko je bila le-ta med primerjanimi ostalimi leti najnižja. Lahko tudi rečem, da se trend religioznosti ponavlja, saj je povprečna stopnja religioznosti na podobni ravni v letih 1970 in 2000 ter v letih 1980 in 2010.

Da pa razlike med povprečji niso le navidezne, ampak govorimo o statistično značilnih razlikah, kaže F statistika. Torej da obstajajo statistično značilne razlike med povprečno religioznostjo v primerjanih petih letih, lahko trdim z 0,01 % stopnjo tveganja.

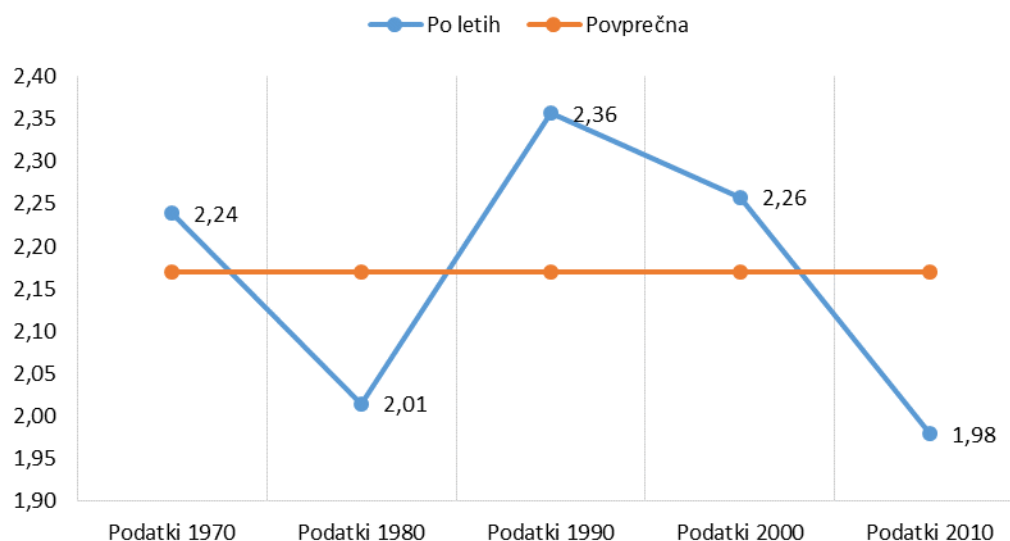
Tabela 5.1: Povprečja religioznosti v različnih letih

Religioznost	Podatki 1970	Podatki 1980	Podatki 1990	Podatki 2000	Podatki 2010	Povprečna religioznost	F
Povprečje	2,24	2,01	2,36	2,26	1,98	2,17	1826,3*
N	2071	1993	2004	1051	1293		

**Statistično značilne razlike pri $P=0,001$*

Za lažji pregled gibanja povprečij religioznosti tekom različnih let sem podatke predstavil tudi grafično.

Graf 5.6: Grafični prikaz povprečij religioznosti v različnih letih

V nadaljevanju me je zanimalo, kako starost (v analizo sem vključil 5 starostnih kategorij) vpliva na religioznost.

Vrednosti statistike F kažejo, da obstajajo statistično značilne razlike med povprečji posamezne starostne kategorije in vsemi merjenimi leti, kar lahko trdim z 0,01 % stopnjo tveganja. A potrebno je poudariti, da so vrednosti **popravljenih**

determinacijskih koeficientov (R^2) relativno nizke, kar pomeni, da spremenljivki pojasnita relativno malo variabilnosti religioznosti.

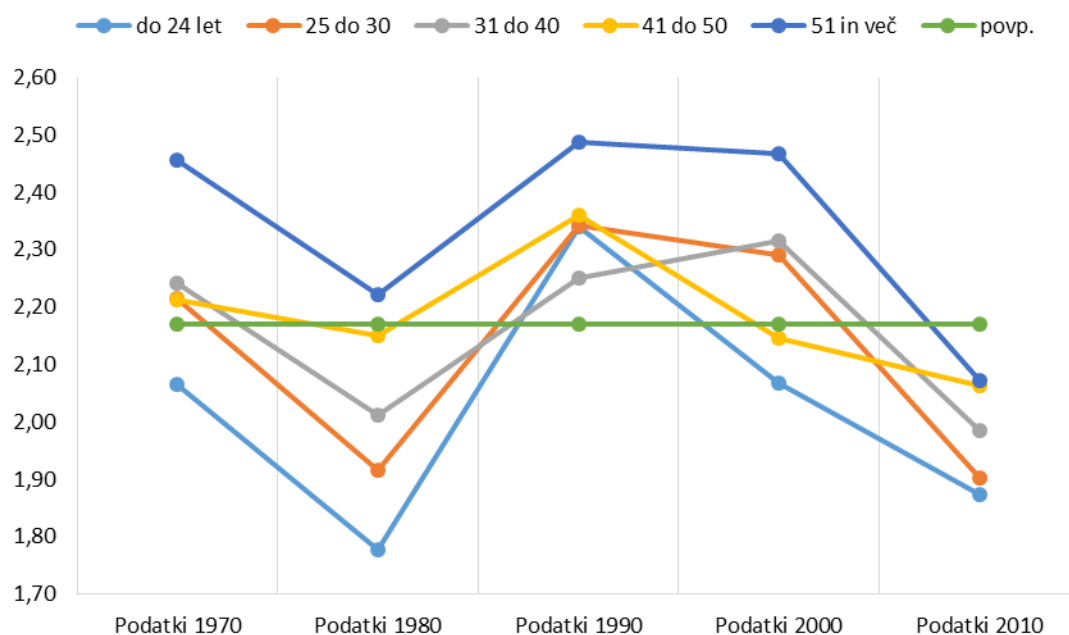
V splošnem podatki kažejo, da so v povprečju izrazito najmanj verni oz. neodločeni o svoji vernosti najmlajši, torej stari do 24 let, z višanjem starosti pa se v povprečju tudi stopnja religioznosti postopno viša (je pa povprečna stopnja religioznosti od starosti 25 do 50 let bolj ali manj na isti ravni).

Tabela 5.2: Religioznost glede na starostne skupine in podatke različnih let

Rel.* Starost		Podatki 1970	Podatki 1980	Podatki 1990	Podatki 2000	Podatki 2010	Povp. rel* starost	Eta ²	R ²	Sig.
Do 24 let	Povp.	2,07	1,78	2,34	2,07	2,25	2,10	,047	,037	,001*
	N	212	193	354	148	135				
25-30 let	Povp.	2,21	1,91	2,34	2,29	2,22	2,20	,035	,037	,000*
	N	284	305	239	100	122				
31-40 let	Povp.	2,24	2,01	2,34	2,32	2,21	2,22	,024	,037	,001*
	N	550	458	505	206	194				
41-50 let	Povp.	2,21	2,15	2,34	2,15	2,29	2,23	,042	,036	,000*
	N	498	446	347	212	222				
51 let in več	Povp.	2,46	2,15	2,36	2,47	2,28	2,34	,035	,035	,001*
	N	254	583	559	380	578				
Skupaj	Povp.	2,27	2,07	2,49	2,30	2,26	2,28	,024	,038	,001*
	N	2069	1985	2004	1046	1251				
	Eta ²	,130	,019	,010	,022	,100				
	R ²	,017	0,02	,004	0,02	0,10				
	Sig.	,000	0,02	0,00	0,00	0,11				

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

Graf 5.7: Religioznost glede na starostne kategorije v različnih letih

Povprečna religioznost, ki je predstavljena na zgornjem grafu je izračunana za vsa leta.

Starostna skupina do 24 let: V povprečju je raven religioznosti te starostne skupine podobna med letoma 1970 ter 2000 (povprečna religioznost oz. neodločeni o svoji vernosti). Sicer se najnižja stopnja religioznosti pri mladih v povprečju kaže v letu 1980.

Starostna skupina 25 do 30 let: V povprečju je raven religioznosti te starostne skupine podobna med leti 1990 in 2000 (povprečna religioznost oz. neodločeni o svoji vernosti). Najvišja stopnja religioznosti se v povprečju kaže v letu 1990, najnižja pa v letu 1980.

Starostna skupina 31 do 40 let: V povprečju je raven religioznosti te starostne skupine podobna med leti 1970, 1990 in 2000 (višja religioznost oz. bolj verni) ter med letoma 1980 in 2010 (povprečna religioznost oz. neodločeni o svoji vernosti). Najnižja stopnja religioznosti se v povprečju kaže v letu 1980 (enako kot v starostni kategoriji do 24 let).

Starostna skupina 41 do 50 let: V povprečju je raven religioznosti te starostne skupine podobna med leti 1970, 1980 ter 2000 (povprečna religioznost oz. neodločeni o svoji vernosti). Najvišja stopnja religioznosti se v povprečju kaže v letu 1990 (enako kot v starostnih kategorijah do 24 let in 25 do 30 let).

Starostna skupina 51 let in več: V povprečju je raven religioznosti te starostne skupine podobna med leti 1970, 1990 in 2000 (višja religioznost oz. bolj verni). Najvišja stopnja religioznosti se v povprečju kaže v letu 1990 (enako kot v starostnih kategorijah do 24 let, 25 do 30 let ter 41 do 50 let).

Zgornji opisi religioznosti posameznih starostnih kategorij kažejo, da obstajajo določene skupne smernice religioznosti med enakimi leti merjenja, a različnimi starostnimi kategorijami. Tako je religioznost v povprečju podobna med leti 1970 in 1990 pri starostni kategoriji 31 do 40 let – govorimo o povprečni stopnji religioznosti oz. neodločenih o svoji vernosti. Prav tako je religioznost podobna med leti 1980 in 2000 pri starostni kategoriji 41 do 50 let. Leti 1990 in 2000 pa sta v povprečju podobni pri starostni kategoriji 25 do 30 let ter 41 do 50 let.

5.3.2 Mikro analiza

V mikro analizi bom z regresijsko analizo preverjal povezanost religioznosti in starosti v različnih letih ob vključitvi drugih neodvisnih spremenljivk: izobrazba, tip naselja in spol. Rezultati preverjanja različnih regresijskih modelov so predstavljeni v nadaljevanju.

5.3.2.1 Merjenje vpliva izobrazbe

Tabela 5.3: Pregled statističnih značilnosti regresijskih modelov: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba

Podatki	N	Popravljen determinacijski koeficient (R^2)		F	Stopnja tveganja
l. 1970	2061	0,139	Pojasnimo 14 % variabilnosti odv. sprem.	169,836	0,000*
l. 1980	1976	0,191	Pojasnimo 19 % variabilnosti odv. sprem.	202,275	0,000*
l. 1990	2004	0,113	Pojasnimo 11 % variabilnosti odv. sprem.	197,519	0,000*
l. 2000	1044	0,106	Pojasnimo 11 % variabilnosti odv. sprem.	169,885	0,000*
l. 2010	1032	0,041	Pojasnimo 6 % variabilnosti odv. sprem.	132,014	0,002*

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

Statistika F in njene **stopnje tveganja** kažejo, da so vsi regresijski modeli statistično značilni. To pomeni, da lahko z majhno stopnjo tveganja (v mojem primeru večinoma kar z 0 % stopnjo tveganja) zavrnem ničelno hipotezo (H_0 : vsi regresijski koeficienti so enaki 0) in sprejemem osnovno hipotezo, da obstaja statistično značilna povezanost med neodvisnima spremenljivkama (starost, izobrazba) in odvisno spremenljivko (religioznost). Lahko torej zaključim, da vsaj ena od spremenljivk vpliva na religioznost.

A potrebno je poudariti, da so vrednosti **popravljenih determinacijskih koeficientov (R^2)** relativno nizke, torej s takšnimi regresijskimi modeli in vključenimi neodvisnimi spremenljivkami lahko pojasnim relativno malo variabilnosti odvisne spremenljivke (torej na odvisno spremenljivko vpliva še veliko drugih zunanjih vplivov). Z neodvisnima spremenljivkama starost in izobrazba lahko pojasnim največ, 19 %, variabilnosti religioznosti s podatki iz leta 1980, 14 % variabilnosti lahko pojasnim s

podatki iz leta 1970. Najmanj variabilnosti, le 6 %, pa lahko pojasnim s podatki iz leta 2010. Nizke pojasnljivosti variabilnosti odvisne spremenljivke torej kažejo, da bi bilo v regresijski model smiselno vključiti še druge spremenljivke oz. vplive.

Tabela 5.4: Pregled regresijskih koeficientov za model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba

Podatki	N	Odvisna spremenljivka: religioznost	Beta	t	Stopnja tveganja
l. 1970	2061	starost	0,047	1,966	0,04
		izobrazba	-0,356	-17,617	0,000*
l. 1980	1976	starost	0,078	1,695	0,09
		izobrazba	-0,524	-20,339	0,000*
l. 1990	2004	starost	0,045	1,015	0,315
		izobrazba	-0,422	-14,735	0,000*
l. 2000	1044	starost	0,123	3,485	0,001*
		izobrazba	0,15	0,385	0,734
l. 2010	1032	starost	0,021	0,419	0,607
		izobrazba	-0,395	-9,435	0,000*

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

Pregled regresijskih koeficientov kaže, da izobrazba v vseh merjenih letih (z izjemo leta 2000) statistično značilno vpliva na religioznost, povezanost starosti in religioznosti pa je zgolj navidezna in do nje brez vpliva izobrazbe pravzaprav nebi prišlo. Z izjemo leta 2000, so ostali statistično značilni *standardizirani regresijski koeficienti (Beta)* izobrazbe so negativni, koeficienti starosti pa so pozitivni. Lahko zaključim, da so **starejši anketiranci bolj verni kot mlajši ter manj izobraženi anketiranci bolj verni kot bolj izobraženi anketiranci.**

Vpliv izobrazbe na religioznost se v največji meri kaže v merjenih letih 1970, 1980 in 1990, kjer so vrednosti koeficientov najvišje. Vpliv starosti je v primerjavi z izobrazbo zanemarljiv in kot že omenjeno tudi statistično neznačilen. Izjema zgoraj navedene

ugotovitve so anketiranci **v letu 2000**, kjer se je izkazalo, da izobrazba nima statistično značilnega vpliva na povezanost starosti in religioznosti, ampak na religioznost vpliva le starost. Pri slednji se ponovno izkaže enaka relacija kot v ostalih merjenih letih (pozitivna vrednost regresijskega koeficienta), torej da so **starejši bolj verni kot mlajši**.

5.3.2.2 Merjenje vpliva tipa naselja

Tabela 5.5: Pregled statističnih značilnosti regresijskih modelov: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja

Podatki	N	Popravljen determinacijski koeficient (R^2)		F	Stopnja tveganja
l. 1970	.	.	.	.	.
l. 1980	1967	0,119	Pojasnimo 12 % variabilnosti odv. sprem.	177,396	0,000*
l. 1990	1999	0,127	Pojasnimo 13 % variabilnosti odv. sprem.	189,110	0,000*
l. 2000	1027	0,114	Pojasnimo 11 % variabilnosti odv. sprem.	163,133	0,000*
l. 2010	1039	0,045	Pojasnimo 6 % variabilnosti odv. sprem.	178,477	0,000*

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

Spremenljivka tip naselja je »dihotomizirana«. Vrednost 1 pomeni, da anketiranci živijo v mestu, vrednost 0 pa pomeni, da živijo izven mesta. **Statistika F** in njene **stopnje tveganja** kažejo, da so vsi regresijski modeli statistično značilni. To pomeni, da lahko z majhno stopnjo tveganja (v mojem primeru z 0% stopnjo tveganja) zavrnem ničelno hipotezo (H_0 : vsi regresijski koeficienti so enaki 0) in sprejemem osnovno hipotezo, da obstaja statistično značilna povezanost med neodvisnima spremenljivkama (starost, tip naselja) in odvisno spremenljivko (religioznost). Lahko zaključim, da vsaj ena od spremenljivk vpliva na religioznost anketirancev.

A potrebno je poudariti, da so vrednosti **popravljenih determinacijskih koeficientov (R^2)** relativno nizke, torej s takšnimi regresijskimi modeli in vključenimi neodvisnimi spremenljivkami lahko pojasnim relativno malo variabilnosti odvisne spremenljivke (torej na odvisno spremenljivko vpliva še veliko drugih zunanjih vplivov). Z neodvisnima spremenljivkama starost in tip naselja lahko pojasnim največ, 13 %, variabilnosti religioznosti s podatki iz leta 1990, 11 % variabilnosti lahko pojasnim s podatki iz leta 200. Najmanj variabilnosti, 6 %, pa lahko pojasnim s podatki iz leta 2010. Nizke pojasnljivosti variabilnosti odvisne spremenljivke torej kažejo, da bi bilo v regresijski model smiselno vključiti še druge spremenljivke oz. vplive.

Tabela 5.6: Pregled regresijskih koeficientov za model: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja

Podatki	N	Odvisna spremenljivka: religioznost	Beta	t	Stopnja tveganja
l. 1970	.	starost	.	.	.
		tip naselja	.	.	.
l. 1980	1967	starost	0,117	5,595	0,000*
		tip naselja	0,306	14,325	0,000*
l. 1990	1999	starost	0,086	4,091	0,000*
		tip naselja	0,336	15,678	0,000*
l. 2000	1027	starost	0,148	3,499	0,000*
		tip naselja	0,275	7,367	0,000*
l. 2010	1039	starost	0,145	3,299	0,001*
		tip naselja	0,224	7,555	0,000*

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

. Podatki niso na voljo.

Pregled regresijskih koeficientov kaže, da tako starost kot tip naselja v vseh merjenih letih statistično značilno vplivata na religioznost. Vsi statistično značilni **standardizirani regresijski koeficienti (Beta)** tako starosti kot tipa naselja so pozitivni.

To pomeni, da so **starejši anketiranci bolj verni kot mlajši in tisti iz vaških naselij bolj verni kot anketiranci iz ostalih naselij.**

Vpliv tipa naselja na religioznost se v največji meri kaže v merjenih letih 1990 in 1980, kjer sta vrednosti koeficientov najvišje in približno na isti ravni. Vpliv starosti je v primerjavi s tipom naselja precej manjši, sicer pa največji v merjenih letih 2000 in 2010, najmanjši in tudi bistveno manjši vpliv pa se kaže v letu 1990.

5.3.2.3 Merjenje vpliva spola

Tabela 5.7: Pregled statističnih značilnosti regresijskih modelov: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol

Podatki	N	Popravljen determinacijski koeficient (R^2)		F	Stopnja tveganja
l. 1970	2069	0,038	Pojasnimo 4 % variabilnosti odv. sprem.	19,376	0,000*
l. 1980	1981	0,051	Pojasnimo 5 % variabilnosti odv. sprem.	11,306	0,000*
l. 1990	2004	0,024	Pojasnimo 2 % variabilnosti odv. sprem.	7,785	0,000*
l. 2000	1046	,070	Pojasnimo 7 % variabilnosti odv. sprem.	7,865	0,000*
l. 2010	1039	0,02	Pojasnimo 2 % variabilnosti odv. sprem.	6,187	0,002*

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

Spremenljivka spol je »dihotomizirana«. Vrednost 0 pomeni, da je anketirani moškega spola, vrednost 1 pa ženskega. **Statistika F** in njene **stopnje tveganja** kažejo, da so vsi regresijski modeli statistično značilni. To pomeni, da lahko z majhno stopnjo tveganja (v mojem primeru kar večinoma z 0 % stopnjo tveganja) zavrnem ničelno hipotezo (H_0 : vsi regresijski koeficienti so enaki 0) in sprejemem osnovno hipotezo, da obstaja statistično značilna povezanost med neodvisnima spremenljivkama (starost, spol) in

odvisno spremenljivko (religioznost). Na podlagi analize lahko zaključim, da vsaj ena izmed spremenljivk vpliva na religioznost anketirancev.

A potrebno je poudariti, da so vrednosti **popravljenih determinacijskih koeficientov (R^2)** zelo nizke, torej s takšnimi regresijskimi modeli in vključenimi neodvisnimi spremenljivkami lahko pojasnim zelo malo variabilnosti odvisne spremenljivke (torej na odvisno spremenljivko vpliva še zelo veliko drugih zunanjih vplivov). Z neodvisnima spremenljivkama starost in spol pojasnim le 2 % oz. 7 % variabilnosti religioznosti, kar je premalo, da bi lahko govorili o smiselnosti modelov kljub njihovi statistični značilnosti, ampak bi bilo v modele za njihovo smiselno vrednost potrebno vključiti še veliko drugih spremenljivk oz. vplivov.

Tabela 5.8: Pregled regresijskih koeficientov za modele: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol

Podatki	N	Odvisna spremenljivka: religioznost	Beta	t	Stopnja tveganja
l. 1970	2069	starost	0,087	3,291	0,002*
		spol	0,138	5,485	0,000*
l. 1980	1981	starost	0,127	4,539	0,000*
		spol	-0,007	-0,043	0,946
l. 1990	2004	starost	0,167	3,769	0,000*
		spol	-0,035	-1,169	0,248
l. 2000	1046	starost	0,124	3,746	0,000*
		spol	-0,014	-0,573	0,588
l. 2010	1039	starost	0,140	3,589	0,002*
		spol	-0,037	-0,862	0,548

*Statistično značilne razlike pri $P=0,001$

Pregled regresijskih koeficientov kaže, da spol v nobenem merjenem letu (z izjemo leta 1970) statistično značilno ne vpliva na religioznost, ampak na slednjo statistično značilno vpliva zgolj starost. Vsi statistično značilni **standardizirani regresijski**

koeficienti (Beta) starosti so pozitivni, kar pomeni, da so **starejši anketiranci bolj verni kot mlajši anketiranci**. Vpliv starosti na religioznost se v največji meri kaže v merjenih letih 1980 in 1990, kjer so vrednosti koeficientov najvišje, najmanj pa v merjenem letu 1970.

Kot omenjeno pa izstopa situacija **v letu 1970**, kjer na religioznost statistično značilno vplivata tako starost kot spol. Pri tem ima večji vpliv spol, katerega vrednost koeficienta je višja in pozitivna, koeficient starosti pa je nižji in tudi pozitiven. Iz tega lahko sklepam, da so **starejši anketiranci bolj verni kot mlajši ter da so ženske bolj verne kot moški**.

Tabela 5.9: Povzetek glavnih ugotovitev

Podatki	Bolj verni	Manj verni
l. 1970	⤴ starejši ⤴ manj izobraženi ⤴ ženske	⤴ mlajši ⤴ bolj izobraženi ⤴ moški
l. 1980	⤴ starejši ⤴ manj izobraženi ⤴ iz vaških naselij	⤴ mlajši ⤴ bolj izobraženi ⤴ iz mestnih ali primestnih naselij
l. 1990	⤴ starejši ⤴ manj izobraženi ⤴ iz vaških naselij	⤴ mlajši ⤴ bolj izobraženi ⤴ iz mestnih ali primestnih naselij
l. 2000	⤴ starejši ⤴ iz vaških naselij	⤴ mlajši ⤴ iz mestnih ali primestnih naselij
l. 2010	⤴ starejši ⤴ manj izobraženi ⤴ iz vaških naselij	⤴ mlajši ⤴ bolj izobraženi ⤴ iz mestnih ali primestnih naselij

Zgornja tabela prikazuje povzetek glavnih ugotovitev makro analize. Ugotovil sem torej, da so **bolj verni** starejši, manj izobraženi, iz vaških naselij, v letu 1970 so bile to predvsem ženske. Med **manj vernimi** pa so mlajši, bolj izobraženi, iz mestnih ali primestnih naselij, v letu 1970 so bili to predvsem moški.

5.4 Povzetek ugotovitev empiričnega dela

Na osnovi mikro analize torej lahko rečem, da podatki nakazujejo tako na proces sekularizacije kot tudi desekularizacije. Proces sekularizacije je predvsem viden za obdobje do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja, poleg tega pa se stopnja religioznosti (vsaj) v zadnjem analiziranem letu 2010, tako v skupnem povprečju, kot v povprečju vseh starostnih kategorij, ponovno niža. Religioznost se zopet znižuje, še posebej pri najmlajši generaciji (do 24 let) in se vse bolj približuje njenemu pomenu v letu 1980.

Glede na makro analizo lahko zaključim, da so starejši anketiranci bolj verni kot mlajši. Manj izobraženi anketiranci so bolj verni kot bolj izobraženi. Anketiranci iz mestnih naselij so manj verni kot tisti, ki niso iz mestnih naselij. Pri spolu pa ugotavljam, da so ženske bolj verne kot moški (leto 1970).

6 ZAKLJUČEK

Auguste Comte, Herbert Spencer, Emile Durkheim, Max Weber, Karl Marx in Sigmund Freud so vsi verjeli, da bo pomen religije postopoma zbledel s pojavom industrijske družbe. Vendar religija ni popolnoma izginila iz življenja ljudi.

David Martin (Martin v Stark 1999, 254) je bil prvi sodobni sociolog, ki je leta 1965 dokončno zavrnil tezo sekularizacije in celo predlagal, da se koncept sekularizacije odstrani iz družboslovnega znanstvenega diskurza.

Na začetku diplomskega dela sem si zastavil vprašanje ali podatki raziskav Slovenskega javnega mnenja odražajo proces sekularizacije ali ne? Vsekakor na to vprašanje ne morem enoznačno odgovoriti, sem pa s pomočjo analize prišel do zanimivih rezultatov.

Na osnovi mikro analize lahko zaključim, da **podatki nakazujejo proces sekularizacije do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja. Po letu 1980 pa je stopnja religioznosti začela rasti.** Na to je opozoril že Flere (Flere 1997, 278), ki meni, da so se približno okoli leta 1980 na področju sekularizacije začele dogajati korenite spremembe. Smrke in Uhan (Smrke in Uhan v Toš 1999, 17) sta obdobje od leta 1968 do 1978 označila kot obdobje napredujoče sekularizacije, obdobje od leta 1978 do konca osemdesetih pa je po njunem mnenju zaznamovala revitalizacija religioznosti oz. desekularizacija. Vzrok sprememb v in predvsem konec osemdesetih lahko poiščemo v političnih spremembah, ki so imela za posledico nove odnose med cerkvami, državo in družbo. Na podlagi analiziranih podatkov sem do enakega zaključka prišel tudi sam. Vendar pa obdobje desekularizacije ni trajalo dolgo, saj je analiza podatkov za **leto 2000 pokazala, da se je zopet pojavil manjši upad religioznosti, ki se nadaljuje za analizirano leto 2010,** kjer je povprečna religioznost zopet nižja.

Glede na drugi del analize lahko za vsa analizirana leta zaključim, da so starejši, manj izobraženi in tisti, ki živijo na vasi bolj religiozni, kot mlajši, bolj izobraženi iz mestnih ali primestnih naselij. Zgornje ugotovitve se ujemajo s tistimi do katerih je prišel Toš (Toš 1999) v raziskavi Podobe o Cerkvi in religiji (na Slovenskem v 90-ih).

Pri rezultatih diplomskega dela moramo imeti v mislih tudi dejstvo, da podatki, ki jih dajejo popisi, ne slikajo vedno popolnoma realne slike o verovanju oziroma religioznosti, na kar je opozoril tudi Črnič (Črnič v Čebular 2009). Posamezniki se namreč lahko opredelijo za verne, čeprav so bili samo vzgojeni v določeni veri in v bistvu sploh ne verujejo v osnovne dogme. Po drugi strani pa lahko na rezultate vpliva družbeno politična situacija v času izvajanja popisa oziroma tudi za čas življenja posameznika.

Moram pa opozoriti tudi na določene težave in pomisleke pri mojem raziskovanju. Sekundarna analiza petih raziskav, se je že pri združevanju podatkov izkazala za precejšen izziv. Od različno strukturiranih vprašanj in odgovorov, do celo manjkajočih v določenih raziskavah, zato je bil izbor raziskav in samih spremenljivk precej zahteven.

Na tem mestu bi veljalo opomniti tudi na medčasovno primerjavo. Raziskave SJM so bile izvedene v razmahu 40 let, v tem času je, v metodološkem smislu, raziskovanje javnega mnenja vsekakor napredovalo, kar je razvidno med drugim tudi v različno sestavljenih vprašalnikih. Tukaj imam v mislih določena posamezna vprašanja, ki čeprav standardna, so se tekom let spremenila.

Za merjenje religioznosti sem uporabil izjave anketirancev o njihovi religioznosti, kar ni najbolj optimalno pri ugotavljanju religioznosti, vendar je bilo to edino vprašanje, ki se pojavlja pri vseh raziskavah Slovenskega javnega mnenja. Na začetku sem nameraval poleg izjave o religioznosti analizirati še vsaj nekaj indikatorjev religioznosti, a se je izkazalo, da so se vprašanja povezana z religioznostjo v različnih letih raziskav Slovenskega javnega mnenja spreminjala ali pa niso bila del vprašalnika v določeni raziskavi.

Tekom priprave diplomskega dela se mi je porodilo še kar nekaj idej, kako analizirati raziskovano tematiko. Ena izmed njih je bila podrobnejša analiza religioznosti po kohortah tekom raziskav oziroma različnih let. S tem bi poskušal ugotoviti, kako se spreminja religioznost posamezne, v istem časovnem intervalu rojene skupine posameznikov tekom njihovega življenja in kateri dejavniki vplivajo na njo.

7 LITERATURA

Banchoff, Thomas. 2007. *Democracy and the new Religious Pluralism*. New York: Oxford University Press.

Berger, L. Peter, ur. 1999. *The desecularization of the worls: resurgent religion and world politics*. Washington: Ethnics and Public Policy Center.

Bizjak, Ivan. 1998. Spoštovanje in varstvo človekovih pravic v Sloveniji – izkušnje in dileme. V *Človekove pravice in svoboščine v tranziciji: primer Slovenije*, ur. Milan Zver, 11–22. Ljubljana: Urad varuha človekovih pravic.

Christof, Wolf. 2008. How secularized is Germany? Cohort and comparative perspectives. *Social Compass* 55: 111–126.

CJM – Center za raziskovanje javnega mnjenja. Dostopno prek: <http://www.cjm.si/> (25. september 2010).

Čebular, Anita. 2009. Versko raznolika Slovenija. *Revija GEA* 19: 26–35.

Dolenc, Anita. 2007. Religijski tokovi sodobne družbe: Primer mednarodne skupnosti za zavest Krišne. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Flere, Sergej. 1997. *Sociologija*. Maribor: Pravna fakulteta.

Kerševan, Marko. 1994. Odnos do religije in cerkve na Slovenskem v kontekstu srednje Evrope. *Sodobnost* 42 (5): 397–409.

Knok, Silvana. 1995. *Medgeneracijski odnosi na vasi in mestu*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Kurdija, Slavko, Brina Malnar, Samo Uhan, Mitja Hafner Fink in Janez Štebe. 2011. *Slovensko javno mnjenje 2010: Evropska družboslovna raziskava*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnjenja in množičnih komunikacij, Arhiv družboslovnih podatkov.

Lešničar, Tina. 2003. *Pojmovanje boga med Slovenci*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Makarovič, Jan. 1983. *Mladi iz preteklosti v prihodnost*. Ljubljana: DDU Univerzum.

McAllister, Ian. 1988. *The Transmission of Religious Values in Australia*. Oxford: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3711588> (8. april 2010).

Norris, Pippa in Inglehart Ronald. 2004. *Sacred and secular: religion and politics worldwide*. Cambridge: Cambridge University Press.

Parrinder, Geoffrey. 1977. *Verstva v zgodovini človeštva*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Romih, Mladen. 1983. *Sociološke in politološke opredelitve mladine in generacijske teorije*. Diplomsko delo. Ljubljana: FSPN.

Rus, Veljko in Toš Niko. 2005. *Vrednote Slovencev in Evropejcev*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Smrke, Marjan. 1996. *Religija in politika: spremembe v deželah prehoda*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Stark, Rodney. 1999. Secularization, R.I.P.. *Sociology of Religion* 60 (3). Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3711936> (9. avgust 2010).

Swatos, H. William in Christiano J. Kevin. 1999. *Secularization Theory: The Course of a Concept*. Oxford: Oxford University Press. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/3711934> (10. oktober 2010).

Šircelj, Milivoja. 2006. *Rodnost v Sloveniji od 18. do 21. stoletja*. Ljubljana: Statistični urad RS.

Toš, Niko, Klinar Peter, Markič Boštjan, Roter Zdenko, Mlinar Zdravko, Kranjc Stane, Martelanc Tomo, Benko Vlado, Vreg France, Škerjanec Janez, Zajc Drago. 1971. *Slovensko javno mnenje 1970/71*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Arhiv družboslovnih podatkov.

Toš, Niko, Klinar Peter, Markič Boštjan, Roter Zdenko, Mlinar Zdravko, Hafner-Fink Mitja, Malnar Brina, Štebe Janez. 1990. *Slovensko javno mnenje 1990*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Arhiv družboslovnih podatkov.

Toš, Niko, Klinar Peter, Markič Boštjan, Roter Zdenko, Trampuž Cveto. 1980. *Slovensko javno mnenje 1980*. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja, Fakulteta za sociologijo, politične vede in novinarstvo, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Arhiv družboslovnih podatkov.

Toš, Niko, Malnar Brina, Hafner-Fink Mitja, Štebe Janez, Uhan Samo, Kurdija Slavko, Švara Sergio, Falle Rebeka, Filej Živa, Kovačič Matej, Kecman Ivana. 2000. *Slovensko javno mnenje 2000/1*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Arhiv družboslovnih podatkov.

Ule, Mirjana. 2008. *Za vedno mladi?* Socialna psihologija odrasčanja. Ljubljana: Založba FDV.

Wolf, Christof. 2008. How secularized is Germany? Cohort and comparative perspectives. *Social Compass* 55 (2). Dostopno prek: <http://scp.sagepub.com/content/55/2/111.full.pdf+html> (5. oktober 2010).

Žagar, Milan. 2007. *Religijske spremembe v tranzicijskih državah podobe ateizirane vernosti na Slovenskem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

PRILOGE

PRILOGA A: Osnovne in preoblikovana oblika spremenljivke Religioznost

Tabela A.1: Osnovne oblike spremenljivke Religioznost

Podatki	Vprašanje in odgovori	Preoblik. kateg.
I. 1970, I. 1980, I. 1990*	V: Bi nam lahko zaupali ali ste verni (religiozni) ali ne, in ali obiskujete verske obrede ali ne?	
	0 – b.o.	SM
	1 – sem veren in redno (vsako nedeljo) obiskujem verske obrede	3
	2 – sem veren in pogosto (vsaj enkrat mesečno) obiskujem verske obrede	3
	3 – sem veren in le včasih (ob velikih praznikih in posebnih priložnostih) obiskujem verske obrede	3
	4 – sem veren in ne obiskujem verskih obredov	3
	5 – ne morem reči ali sem veren ali ne, čeprav obiskujem verske obrede	2
	6 – ne morem reči ali sem veren ali ne, in ne obiskujem verskih obredov	2
	7 – nisem veren, vendar obiskujem verske obrede	1
	8 – nisem veren in ne obiskujem verskih obredov	1
	9 – ne morem odgovoriti	SM
I. 2000	V: Ali bi nam lahko zaupali, če ste verni (religiozni), ali ne?	
	Sysmiss	SM
	1 – sem veren	3
	2 – ne morem reči, ali sem veren ali ne	2
	3 – nisem veren	1

	8 – ne vem/ne morem odgovoriti	SM
	9 – b.o.	SM
I. 2010	V: Ocenite, koliko ste verni?	
	0 – sploh nisem veren	1
	1 – 1	1
	2 – 2	1
	3 – 3	1
	4 – 4	2
	5 – 5	2
	6 – 6	2
	7 – 7	3
	8 – 8	3
	9 – 9	3
	10 – zelo sem veren	3
	88 – ne vem	SM
	99 – b.o.	SM

*Brez kategorije „0“.

SM: Sistemska manjkajoča vrednost

Vir: Podatki SJM 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 in 2010

Preoblikovana oblika spremenljivke:

V: Ali bi nam lahko zaupali, če ste verni (religiozni) ali ne?

1 – nisem veren

2 – ne morem reči ali sem veren ali ne

3 – sem veren

PRILOGA B: Osnovne in preoblikovana oblika spremenljivke Starost

Tabela B.1: Osnovne oblike spremenljivke Starost

Podatki	Vprašanje in odgovori	Preoblik. kateg.
I. 1970	V: Katerega leta ste rojeni?	
	1 – 1909 ali prej	5
	2 – 1910 - 1919	5
	3 – 1920 - 1929	4
	4 – 1930 - 1939	3
	5 – 1940 - 1945	2
	6 – leta 1946 in pozneje	1
	7 – b.o.	SM
I. 1980	V: Katerega leta ste rojeni? (odprto vprašanje)	
I. 1990	V: Katerega leta ste rojeni? (odprto vprašanje)	
I. 2000	V: Kdaj ste bili rojeni (19..)? (odprto vprašanje)	
I. 2010	V: Leto rojstva.	

SM: Sistemska manjkajoča vrednost

Vir: Podatki SJM 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 in 2010

Preoblikovana oblika spremenljivke:

V: Starost:

1 – do 24 let

2 – 25-30 let

3 – 31-40 let

4 – 41-50 let

5 – 51 let in več

PRILOGA C: Osnovne in preoblikovana oblika spremenljivke Izobrazba

Tabela C.1: Osnovne oblike spremenljivke Izobrazba

Podatki	Vprašanje in odgovori	Preoblik. kateg.
I. 1970	V: Katero šolo ste končali, redno ali izredno?	
	1 – 4 razrede osnovne šole ali manj	1
	2 – nad 4 do 8 razredov osnovne šole oz. 1 do 4 razrede nižje gimnazije	1
	3 – nižjo strokovno šolo (vajensko, industrijsko)	2
	4 – srednjo šolo (gimnazijo, TSŠ, gradbeno, ESŠ, učiteljske)	3
	5 – višjo in visoko šolo (fakulteto)	4
	6 – b.o.	SM
I. 1980**	V: Navedite zadnjo šolo, ki ste jo končali – bodisi redno ali izredno oziroma zadnjo šolo, ki ste je obiskovali, pa je niste dokončali.	
	0 – b.o.	SM
	1 – 4 razrede osnovne šole ali manj	1
	2 – nad 4 do 8 razredov osnovne šole oz. 1 do 4 razrede nižje gimnazije	1
	3 – nedokončana 2 ali 3-letna strokovna šola (vajenska, industrijska, poklicna, ipd.)	2
	4 – končana 2 ali 3-letna strokovna šola	2
	5 – nedokončana srednja šola (gimnazija, TSŠ, gradbena, ESŠ, učiteljske ipd.)	3
	6 – dokončana srednja šola	3
	7 – nedokončana višja ali visoka šola	4
	8 – dokončana višja šola	4
	9 – dokončana visoka šola	4

I. 1990*	V: Navedite zadnjo šolo, ki ste jo končali, redno ali izredno.	
	0 – b.o.	SM
	1 – 4 razrede osnovne šole ali manj	1
	2 – nad 4 do 8 razredov osnovne šole oz. 1 do 4 razrede nižje gimnazije	1
	3 – nedokončana 2 ali 3-letna strokovna šola (vajenska, industrijska)	2
	4 – končana 2 ali 3-letna strokovna šola	2
	5 – nedokončana srednja šola (gimnazija, TSŠ, gradbena, ESŠ, učiteljsišče)	3
	6 – dokončana srednja šola, absolvent 4-letnega usmerjenega izobraževanja	3
	7 – nedokončana višja ali visoka šola	4
	8 – dokončana višja šola	4
	9 – dokončana visoka šola, fakulteta, akademija	4
I. 2000	V: Navedite zadnjo šolo, ki ste jo končali.	
	1 – nedokončana osnovna šola	1
	2 – dokončana osnovna šola	1
	3 – nedokončana strokovna ali srednja šola	2
	4 – dokončana 2 ali 3-letna strokovna šola	2
	5 – dokončana 4-letna srednja šola	3
	6 – nedokončana višja ali visoka šola	4
	7 – dokončana 2-letna višja šola	4
	8 – dokončana visoka šola, fakulteta, akademija	4
	9 – b.o.	SM
I. 2010	V: Navedite zadnjo šolo, ki ste jo končali, redno ali izredno.	
	1 – nedokončana osnovna šola	1

2 – dokončana osnovna šola	1
3 – nedokončana strokovna ali srednja šola	2
4 – dokončana 2 ali 3-letna strokovna šola	2
5 – dokončana 4-letna srednja šola	3
6 – nedokončana višja ali visoka šola	4
7 – dokončana 2-letna višja šola	4
8 – dokončana visoka šola, fakulteta, akademija	4
9 – b.o.	SM

*Brez kategorije „0“.

**6 – dokončana srednja šola, 9 – dokončana visoka šola

SM: Sistemska manjkajoča vrednost

Vir: Podatki SJM 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 in 2010

Preoblikovana oblika spremenljivke:

V: Izobrazba

1 – osnovna šola

2 – strokovna šola

3 – srednja šola

4 – višja, visoka šola

PRILOGA Č: Osnovna in preoblikovana oblika spremenljivke Tip naselja

Tabela Č.1: Osnovne oblike spremenljivke Tip naselja

Podatki	Vprašanje in odgovori	Preoblik. kateg.
I. 1980,	V: Tip krajevne skupnosti	
I. 1990*,	0 – b.o.	SM
I. 2000/1*	1 – mestna	1
I. 2010**	2 – primestna	2
	3 – vaška	3

**Brez kategorije „0“.*

*** Brez kategorije „9“.*

SM: Sistemska manjkajoča vrednost

Vir: Podatki SJM 1970/71, 1980, 1990, 2000/1 in 2010

Preoblikovana oblika spremenljivke:

V: Tip naselja

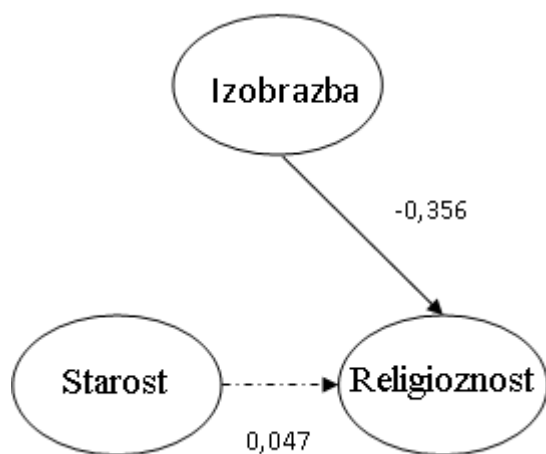
1 – mestna

2 – primestna

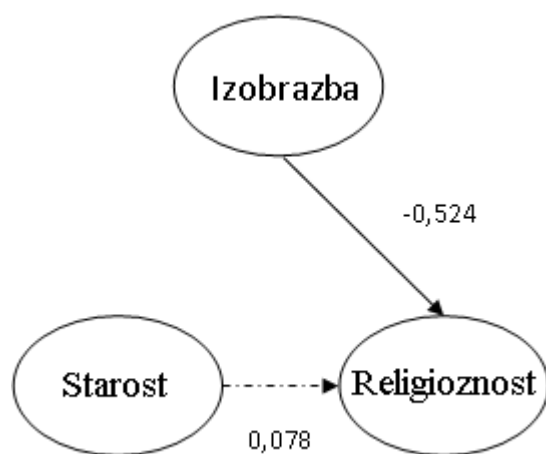
3 – vaška

PRILOGA D: Regresijski koeficienti za modele: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki izobrazba

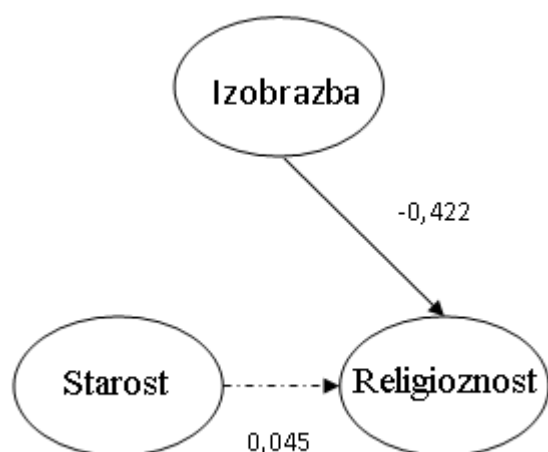
Slika D.1: Regresijski model – leto 1970

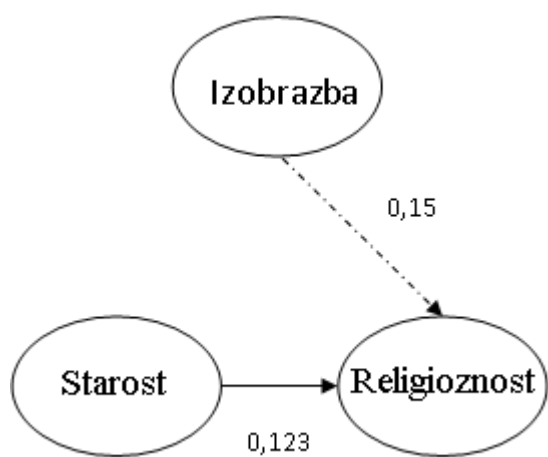
Slika D.2: Regresijski model – leto 1980

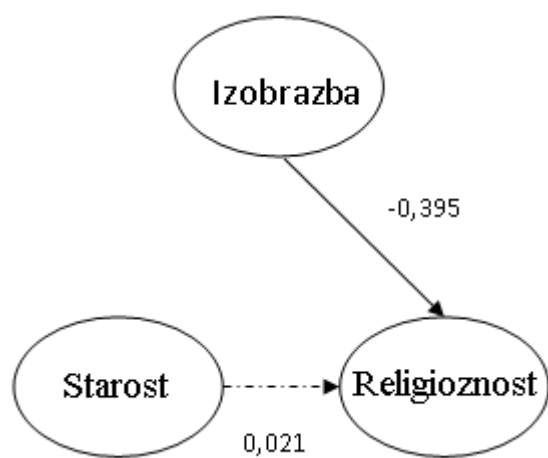
Slika D.3: Regresijski model – leto 1990

Slika D.4: Regresijski model – leto 2000

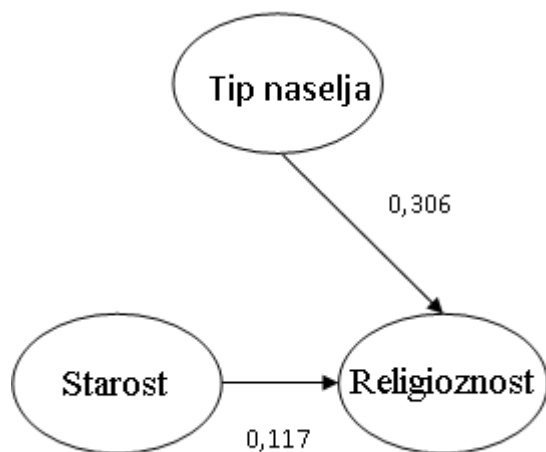

Slika D.5: Regresijski model – leto 2010

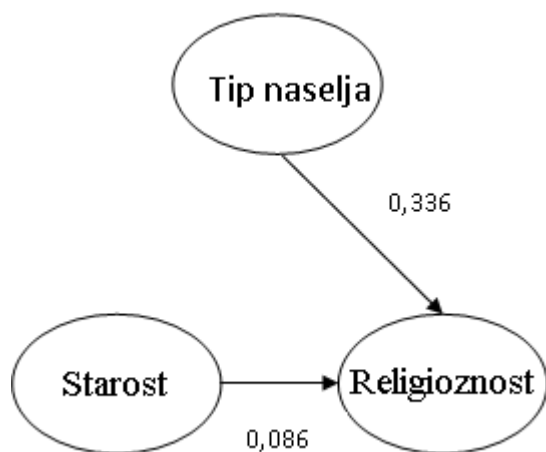

PRILOGA E: Regresijski koeficienti za modele: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki tip naselja

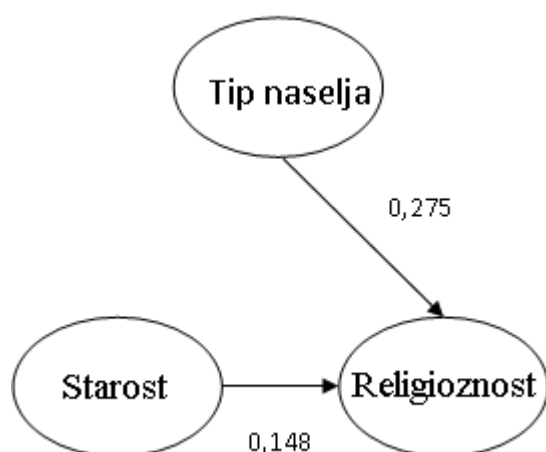
Slika E.1: Regresijski model – leto 1980

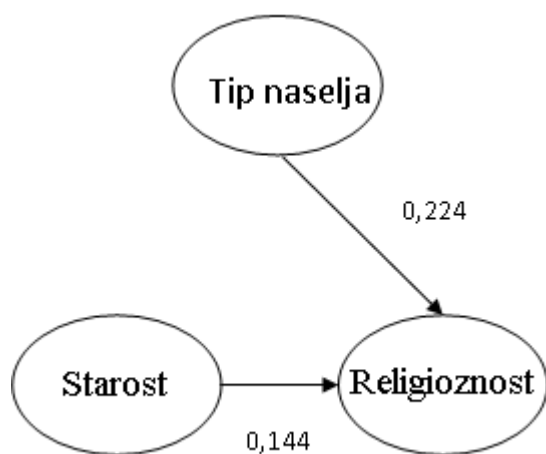
Slika E.2: Regresijski model – leto 1990

Slika E.3: Regresijski model – leto 2000

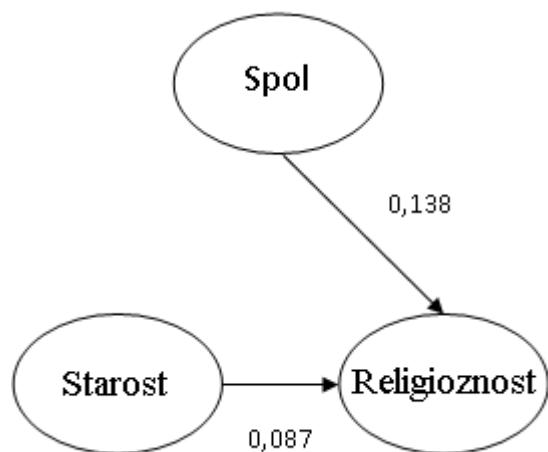

Slika E.4: Regresijski model leto - 2010

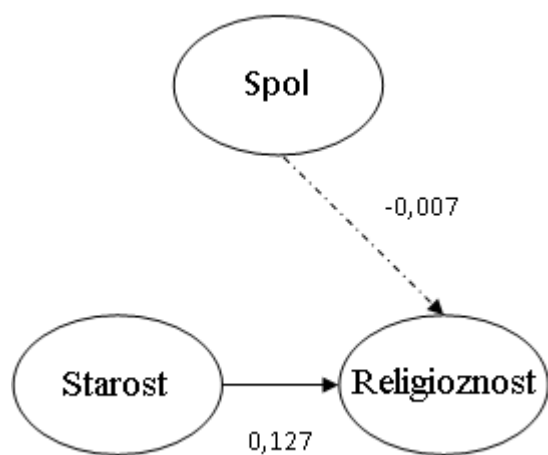

PRILOGA F: Regresijski koeficienti za modele: Vpliv starosti na religioznost ob kontrolni spremenljivki spol

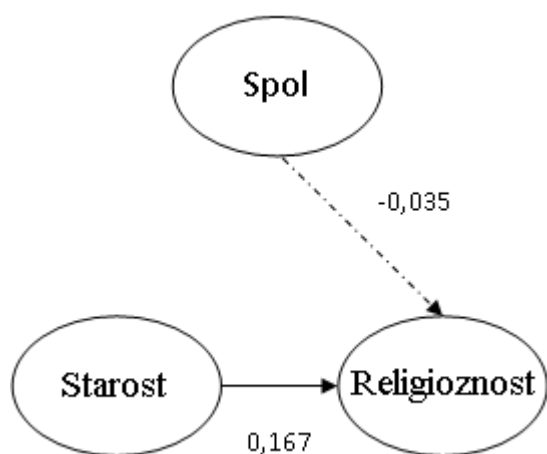
Slika F.1: Regresijski model – leto 1970

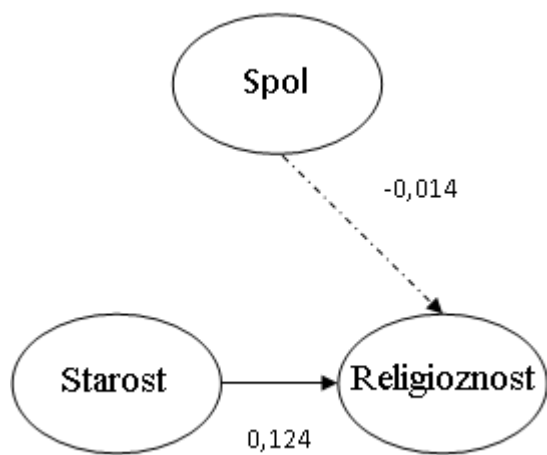
Slika F.2: Regresijski model – leto 1980

Slika F.3: Regresijski model – leto 1990

Slika F.4: Regresijski model – leto 2000

Slika F.5: Regresijski model – leto 2010

